

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

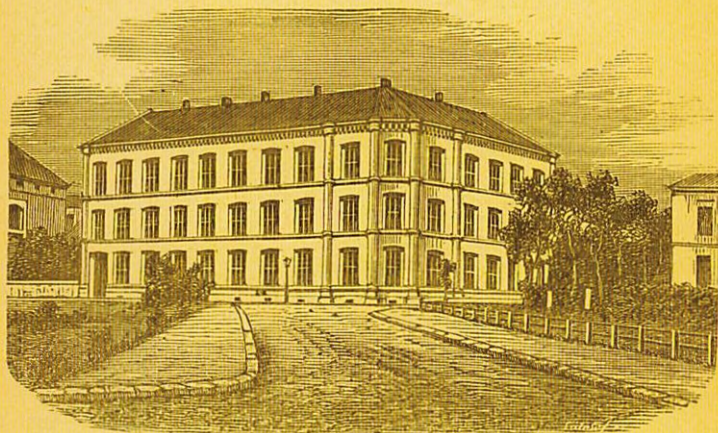
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARS OG VOSS'S LATIN- OG REALSKOLE

AARSBERETNING

1889—1890

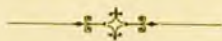

AARS OG VOSS'S LATIN- OG REALSKOLE

AARSBERETNING

FOR

1889—1890

KRISTIANIA

TRYKT I H. TANGENS BOGTRYKKERI

1890

Indhold.

	Side.
Lidt sproghistorie. Af S. W. Hofgaard	1—28
Aarsberetning	29—81
I. Lærerpersonalet	31
II. Disciplene	34
III. Fag- og timefordeling	35
IV. Undervisningen	40
V. Afgangsexamina	62
VI. Om skolepenge og fripladse	78
VII. Blandede meddelelser	79

Lidt sproghistorie

ved

S. W. Hofgaard.

Forord.

Da jeg udarbejdede den her meddelte oversigt over sprogenes udvikling, var det oprindeligt min tanke, at det hele skulde tjene som indledning til et grammatisk arbejde; men dertil blev det for vidtløftigt. De sidste 7 paragrafer er siden trykt som indledning til «Omrids af lydlæren, tillæg til norsk grammatik», og den tidligere del, §§ 1—15, har, tildels i en noget anden fremstilling, været trykt stykkevis i «Fædrelandets» skoletidende. Naar jeg nu har benyttet anledningen til at faa det hele trykt i sammenhæng i Aars og Voss's skoles aarsberetning, er det i den tro, at flere vil kunne have interesse af de oplysninger om sprogene, som her er samlet.

Kristiania i oktober 1890.

S. W. H.

§ 1. Man regner, at der gives i hele verden mellem otte og ni hundrede sprog med mangfoldige underafdelinger eller dialekter (landskabsmaal). Mange af disse sprog er dog nær beslegtede med hverandre, og alle henføres de almindelig til 3 store hovedafdelinger: 1) enstavelses-sprogene; 2) sammensætnings-sprogene; 3) bøjnings-sprogene.

Anm. Kun et forholdsvis lidet antal af disse mange sprog er nøiagtig kjendt og undersøgt, og et endnu mindre antal er det, som har nogen litteratur at opvise. Mange sprog er først blevet kjendt og brugt i skrift af missionærer, og den bog, som er oversat paa de fleste sprog, er bibelen. I det britiske bibelselskabs 86de aarsberetning (for 1890) opgives, at dette selskab, dels alene, dels i forening med andre selskaber, har udgivet bibelen eller dele af bibelen paa 291 sprog eller dialekter.

§ 2. **Enstavelses-sprogene** tales i Kina, Bagindien og Tibet. Det vigtigste blandt dem er det kinesiske sprog; det har kun ord af en stavelse, og disse ord bruges altid i samme form; sproget har saaledes ingen bøjningsendelser, danner ikke nye ord ved afledning og har heller ikke forskellige ordklasser. Det samme ord, der som substantiv betyder størrelse, bruges ogsaa som adjektiv i betydningen stor, som verbum i betydningen være stor eller gjøre stor og som adverbium i betydningen storlig. Paa hvilken maade ordet hver gang er brugt, sees dels af ordstillingen, som er bestemt ved meget nøiagtige regler, dels af sammenhængen.

Anm. 1. I det kinesiske sprog har de forskellige tonelag meget at sige. Det antal enkelte lydforbindelser, som sproget eier, opgives til omtrent 500; men disse lydforbindelser har forskellige betydninger efter den tone, de udtales med, og ved denne forskjel i udtalen bliver der af de 500 lydforbindelser over 1500 forskellige ord*). Heller ikke dette antal er dog paa langt nær tilstrækkeligt for sprogets behov, og de enkelte ord bruges derfor i kinesisk i langt større udstræk-

*) Smlgn. i norsk bønnen og bønder; de har samme enkelte lyd, men det forskellige tonelag gjør dem til forskellige ord. I kinesisk har man 4 forskellige hovedtoner.

ning med forskellige betydninger end i andre sprog.*) I skrift og tryk bruges ikke bogstaver, men tegn for hele ord og særskilt tegn for hver betydning, ordene har. Medens der er saa faa ord, er der derfor en mangfoldighed af skrifttegn; i en stor ordbog fra omkr. 1700 opføres omtrent 44000. Af disse tegn er dog kun et forholdsvis lidet antal i almindelig brug; en mand regnes for godt lært, naar han kjender henimod 5000 af dem. Skrifttegnene er fælles for det hele Kina, medens der i talen er flere, tildels meget forskellige dialekter i de forskellige dele af landet. Folk fra forskellige landsdele kan derfor forstaa hinandens breve, uagtet de ikke vilde forstaa hinanden i samtale.***) Litteraturen er meget gammel og meget rig; den omfatter baade videnskab og digtekunst, og der er en mængde kinesiske romaner og skuespil.

Anm. 2. En begyndelse til orddannelse ved sammensætning findes dog i kinesisk, idet et enkelt begreb kan betegnes ved at sætte flere ord ved siden af hinanden i en bestemt orden***). Ved et ord med flere betydninger kan ogsaa i nogle tilfælde et andet ord føies til blot for at betegne, i hvilken betydning det første ord paa det enkelte sted er brugt. I skriften indgaar dog de ord, som saaledes bruges sammen, ingen nærmere forbindelse, men bliver staaende ved siden af hinanden som selvstændige enstavelsesord. I flere af dialekterne er denne begyndelse til sammensætning udviklet saa meget videre, at disse sprog staa paa overgangen til sammensætnings-sprog.

§ 3. Til sammensætnings-sprogene regnes en stor mængde, tildels indbyrdes meget forskellige sprog, som dog har det tilfælles, at de bruger ord af flere stavelser, og at ordenes betydning og forhold bestemmes nærmere ved tillæg af andre ord, som mere eller mindre mister sin selvstændige betydning og i mange af sprogene bliver blot til forstavelser eller endelser.

*) Smlgn. i norsk bønner; sammenhængen maa vise, om dette ord er flertal af en bøn eller af en bønne.

***) At dette gaar an, sees let ved sammenligning med ordtegn, som er fælles for de europæiske sprog, f. eks. taltegnene 1, 2, 3 osv., tegnene + og $\frac{+}{-}$, lighedstegnet = o. fl.

****) Der fortælles saaledes, at kineserne for at betegne begrebet dyd sætter ved siden af hinanden ordene for sine fire hoveddyder: tro-skab (mod fyrsten), kjærlighed (til forældre), maadehold, retfærdighed; begrebet uoverensstemmelse betegnes ved fire ord: jeg-øst-du-vest, begrebet samtale ved to ord: spørgsmaal-svar.

Til denne afdeling hører de skytiske eller mongolske sprog, som navnlig tales i de nordlige egne baade i Europa og Asien; de deles i flere grene, af hvilke særlig maa merkes: 1) den tatariske eller tyrkiske gren, hvortil hører tyrkisk i snævrere forstand; 2) den ugriske eller finsk-ungarske, hvortil hører finsk (kvænsk), lappisk, liflandsk, estnisk og ungarsk; det finske og det ungarske er de mest udviklede sprog i denne gren og er i mange stykker paavirket af boi- nings-sprog.

I de skytiske sprog bestemmes ordene ved endelser og ved særskilte endelser for substantiv og verbum; ofte foies nye endelser til det ord, som før er bestemt ved saadanne; som eksempel fra tyrkisk nævnes almindelig roden *sev*, elske; *sev-is*, elske hinanden; *sev-is-dir*, bringe til at elske hinanden; *sev-is-dir-il*, blive bragt til at elske hinanden; endnu kan der foies flere stavelser til, saa betydningen yderligere forandres.

Anm. 1. Det ungarske, magyarernes sprog, stod længe som en gaade for de lærde; nogle antog det for en blanding af alle Asiens og Europas tungemaal, andre mente, at det stod ganske alene uden slegt- skab med andre sprog. Slegtskabet mellem ungarsk paa den ene side og finsk og lappisk paa den anden blev først paavist af svenske videnskabs- mænd. I en bog om det gotiske sprog meddelte professor Olof Rud- beck den yngre i 1717 en sammenstilling af finske og ungarske ord som bevis for slegtskabet mellem begge sprog. Det samme gjorde professor Ihre i fortalen til sit svenske leksikon, som udkom i Upsala 1769; han fortæller bl. a., at det af fuldkommen paalidelige folk er bleven fortalt ham, at under den krig, som svenskerne nylig havde havt i Tyskland (den preussiske syvaarskrig 1756—63), var nogle soldater fra Finland kom- met helt ned til Ungarn, og de havde inden kort tid kunnet gjøre sig forstaaelige for ungarerne og forstaa dem. I aaret 1770 udkom der saa i Kjøbenhavn paa det latinske sprog en bog med denne titel: *Bevis for, at ungarernes og lappernes sprog er det samme*. Bogen er skrevet af en ungarsk matematiker og astronom ved navn *Sainovics*. Han havde deltaget i en videnskabelig ekspedition, som af Kristian den syvende var udsendt til Vardø for at iagttage planeten Venus's gang forbi solen; han havde opholdt sig omtrent et aar i Fin- marken og havde lagt meget arbeide paa at udfinde, om det virkelig var saa, at der var slegtskab mellem ungarsk og Europas nordligste sprog. Resultatet af sit arbeide nedlagde han i den nævnte bog; dennes titel er

dog ikke ganske bogstavelig at forstaa; han sammenligner forholdet mellem ungarsk og lappisk med forholdet mellem tysk, engelsk, hollandsk og dansk.

Magyarerne vilde i begyndelsen nødig gaa ind paa, at de skulde høre til en anden folkestamme end kulturfolkene i Europa; men det blev mere og mere bragt paa det rene, at deres sprog hørte til den skytiske sprogstamme og til samme gren af denne som finsk og lappisk.

Anm. 2 Som de lærde engang stod ligeoverfor det ungarske sprog, staar de endnu ligeoverfor det baskiske; det regnes til sammensætnings-sprogene; men der er ikke paavist slegtskab mellem det og noget andet af de sprog, som hører til denne afdeling. Baskisk tales af baskerne, som regnes for ætlinger af Spaniens ældste indbyggere, ibererne, og som bor ved den biskayiske bugt paa begge sider af Pyrenæerne.

Anm. 3. Folkeslag, som taler sammensætnings-sprog, er fremdeles de dravidiske folk i Forindien, malayerne (til hvilke hovaerne paa Madagaskar hører), Australiens folkeslag, negrene i Afrika og Amerikas oprindelige indbyggere. De amerikanske sprog kaldes ogsaa indlemmende, fordi de trækker flere sætningsdele ind i sammensætning med verbet og udtrykker hele sætninger ved et sammensat ord. Der nævnes fra enkelte af indianersprogene saadanne sætningsord paa indtil 17 stavelser; fra grønlandernes sprog nævner professor A. Helland (En Reise i Nordgrønland, Folkevennen for 1876) et sætningsord paa 12 stavelser, som betyder: «Man har endnu ikke fundet noget hvilested».

§ 4. Boinings-sprogene. Medens i sammensætnings-sprogene de ord, som nærmere bestemmes ved endelser, de saakaldte rødder, selv bliver i det væsentlige uforandrede, dannes der i de sprog, som sammenfattes under navnet boinings-sprog, former med ny betydning ved forandring af selve rodens vokal; fremdeles smelter endelserne sammen med roden til nye ord og som boiningsendelser; en anden ting, som skiller boinings-sprogene fra andre sprog, er de forskellige kjøn for substantiverne.

Til boinings-sprogene hører 3 store sprogstammer: de hamitiske sprog, de semitiske sprog og de indo-europæiske sprog.

Anm. Ogsaa i boinings-sprogene er sammensætning brugt i stor udstrækning, og i virkeligheden i langt større, end det paa de senere udviklingstrin kan sees. Ved sammenligning med tidligere trin viser det sig nemlig, at endelser, som nu ikke længer kan skilles ud som selvstændige ord, oprindelig har været saadanne, saaledes f. eks. at kaldes, egentlig at kalde sig, oldnorsk kallask. I de fleste tilfælde har det ikke væ-

ret saa let at paa vise endelsernes oprindelige betydning; men i mange tilfælde har man kunnet gjøre det, navnlig i de indo-europæiske sprog, hvis udviklingshistorie kjendes bedst. Man antager nu almindelig, at disse sprog har begyndt som enstavelses-sprog og udviklet sig først til sammensætnings-sprog og endelig til bøjnings-sprog. Paa de ældre udviklingstrin (f. eks. i græsk, latin og oldnorsk) er det de mange forskellige endelser, ved hvilke ordenes forhold i sætningen nærmere bestemmes; senere har udviklingen gaaet i den retning, at endelserne mere og mere er afslidt, idet sproget imidlertid har udviklet andre midler til at gjøre talen tydelig og meningen sikker (hjælpeverber, præpositioner o. l.). Merkeligt i denne henseende er det engelske sprog, hvor enstavelsesordene for de angelsachsiske bestanddeles vedkommende igjen har faaet saadan overvegt, at man i denne henseende har sammenlignet engelsk med kinesisk.

§ 5. De hamitiske sprog har ikke naaet en saadan udvikling som de semitiske og indo-europæiske sprog, men har dog to kjøn for substantiverne. De deler sig i det ægyptiske sprog, berbernes sprog i Nord-Afrika og flere sprog i Nubien og Abyssinien; flere har paa staaet, at ogsaa de sydafrikanske hottentotters sprog hører til denne gren, men dette bestrides af andre.

Anm. Det ægyptiske sprog er nu et dødt sprog; det kjendes paa forskellige udviklingstrin fra mindesmerker i Ægypten, fra papyrusruller, som er fundet i gravene der, og endelig fra den koptiske litteratur. Denne bestaar af oversættelser fra bibelen, helgenhistorier og andre skrifter af religiøs indhold; den tilhører de saakaldte kopter, som er efterkommere af de gamle ægyptere. Kopterne taler nu arabisk, men det koptiske sprog bruges endnu ved gudstjenesten.

Om tydingen af de ægyptiske skrifttegn, hieroglyferne, og om den hjælp, man derved havde af den koptiske litteratur, fortælles i professor Liebleins bog: Nutidens opdagelser om de gamle ægyptere, 2det tillægshæfte til «Folkevennen» for 1865.

§ 6. De semitiske sprog deler sig i flere grene, som dog indbyrdes er nær beslegtede. De vigtigste er: det gamle testaments sprog, hebraisk, det gammel-assyriske sprog, det syriske og det arabiske; dette sidste er det eneste levende sprog af større betydning indenfor denne sprogstamme.

De semitiske sprog benytter vistnok forstavelser og endelser, men en langt større betydning har rodvokalens forandring. Ordernes grundbetydning bestemmes regelmæssig ved tre konso-

nanter, de forskjellige afændringer af grundbetydningen bestemmes ved vokalerne. Som eksempel nævnes almindelig fra arabisk roden qtl; disse tre konsonanter i denne orden giver grundbetydningen drab; deraf dannes f. eks. qatala, han dræbte; qutila, han bliver dræbt; qatil, dræbende; quatl, drab o. fl.

Substantiverne har ligesom i de hamitiske sprog to kjøen, hankjøen og hunkjøen, verberne har to tidsformer, en for den vedvarende handling og en for den fuldendte.

Anm. 1. Det hebraiske sprog blev i det sidste aarhundrede før Kristi fødsel som talesprog efterhaanden fortrængt af det syriske eller det aramæiske, som endnu tales blandt de nestorianske kristne i Kurdistan og i omegnen af Damaskus.

Det gammel-assyriske sprog taltes i det assyriske rige, hvis hovedstad Ninive var; det kjendes fra de ved udgravninger fundne indskrifter og bogtavler; om disse bogtavler og om tydingen af indskrifterne, som er skrevet med den saakaldte kileskrift, se «Folkevennen» for 1886: Fra Ninives og Babylons gravhanger af H. Sverdrup.

Det arabiske sprog vandt først betydning efter Mohammeds fremtræden omtr. 600 aar efter Kristi fødsel. Med arabernes herredømme udbredte i de følgende aarhundreder det arabiske sprog sig over store dele af Asien og Afrika og kom ogsaa til Spanien. Endnu tales det arabiske sprog foruden i Arabien ogsaa i Ægypten og paa hele nordkysten af Afrika; det har øvet nogen indflydelse paa det spanske sprog, men meget mere paa persisk, tyrkisk og hindostani, hvorom senere.

Anm. 2. Fra de semitiske sprog har vor bogstavskrift sin oprindelse. Det ældste alfabet er fönikernes; fra det udgaar tre andre semitiske alfabeter, det hebraiske, som bruges i det gamle testamente, det syriske og det arabiske. Det syriske alfabet bruges af flere mongolske folk i Asien, det arabiske foruden af de arabisk talende folk ogsaa af persere, tyrker og de mohammedanske hinduer.

Fra fönikerne lærte grækerne bogstavskriften og lempede den efter sit behov, navnlig ved at optage tegn for vokalerne. Nye forandringer gjordes senere af romerne, fra hvem vi har den latinske skrift. I det ellefte aarhundrede begyndte afskriverne at bryde de latinske skriftræks runde former, og denne brudte skrift, fraktur, blev efter bogtrykkerkunstens opfindelse fra først af lagt til grund ved trykning af bøger; den udvikledes til en haandskrift, som, i modsætning til den latinske skrift, i Tyskland kaldes tysk skrift, i Danmark dansk og i Norge norsk skrift. I de fleste lande er frakturen igjen fortrængt af den latinske skrift.

§ 7. De indo-europæiske sprog omfatter otte forskellige hovedgrene, to i Asien, sanskritsprogene og de iranske sprog, seks i Europa, det græske sprog, latinen og de romanske sprog, de keltiske, de germanske, hvortil vort sprog hører, de lettiske og de slaviske sprog.

De indo-europæiske sprog havde oprindeligt 3 køn for substantiverne, nemlig foruden hankøn og hunkøn ogsaa intetkøn til betegnelse af kjønsløse ting og ellers, naar der ikke toges hensyn til kjønnet (smågn. f. eks. gut, pige, barn). De har alle det uselvstændige prædikatsverbum at være, hvorved substantiver og adjektiver knyttes til som omsagn eller prædikat. I bøining og orddannelse bruges dels endelser og forstavelser, som for det meste smelter ganske sammen med roden, dels ogsaa forandring af rodens vokal; denne forandring har dog ikke paa langt nær saa stor betydning som i de semitiske sprog.

Anm. 1. Flere af de indo-europæiske sprog har i tidens løb igjen opgivet de tre køn; i vort skriftsprog er saaledes hankøn og hunkøn gaaet sammen til fælleskøn; de tre køn betegnes kun for personer ved de personlige pronomener (han, hun, det); i de romanske sprog er intetkøn gaaet sammen med hankøn, og der skjælnes kun mellem to køn, hankøn og hunkøn; i engelsk skjælnes mellem tre køn ved de personlige pronomener, men ellers gjøres der ikke nogen forskjel paa køn; i persisk endelig blev tidlig enhver betegnelse af kjønnet ved substantiverne opgivet.

Anm. 2. I de semitiske sprog mangler det uselvstændige verbum at være; naar vi siger: manden er god, udtrykkes dette ved sidestilling af substantiv og adjektiv: manden god eller manden, han god; adjektivet har dog, naar det saaledes bruges som prædikatsord, en egen form, forskjellig fra den, som bruges, naar det staar attribut.

§ 8. Sanskrit. Med dette navn sammenfattes den gren af de indo-europæiske sprog, som tilhører Forindien. Den kjendes i sin ældste skikkelse fra vedaerne, brahmanernes hellige bøger, af hvilke de ældste regnes at skrive sig fra omtrent 2000 aar før Kristus. Adskillig yngre og temmelig forskjelligt fra veda-sproget er det egentlige sanskrit; det ophørte allerede før Kristi fødsel at være almindeligt folkesprog, men er bevaret i en omfattende litteratur og har stadig været dyrket af lærde brahmaner som brahmalærens hellige sprog. Fra sanskrit (egentl.

det smukt ordnede) udviklede sig tidlig prakrit (det simple), som i sin ældste form, pali-sproget, endnu er buddhismens hellige sprog paa Ceylon og i Bagindien. Gjennem prakrit stammer fra sanskrit flere landskabsmaal i Forindien og det almindelig brugte forretningssprog hindostani, som dog er meget blandet med persisk og arabisk.

Anm. 1. I lange tider kjendte man i Europa intet til sanskrit og sanskritlitteraturen. Først i slutningen af forrige aarhundrede blev denne litteratur «opdaget» af englændere i Forindien, og denne opdagelse vakte snart den største opmærksomhed blandt sprogforskere i Europa. Verker af sanskritlitteraturen blev oversat, og sproget selv blev studeret; dette studium kastede et nyt lys over den tidligere forskning i de indo-europæiske sprog og fremkaldte den sammenlignende sprogvidenskab. I 1815 oprettedes Europas første lærerpost for sanskrit ved universitetet i Paris, i 1816 udgav tyskeren Franz Bopp en sammenligning mellem verbernes bøining i sanskrit og i græsk, latin, persisk og germanisk, i 1819 udkom 1ste bind af Jacob Grimms tyske grammatik, som er bygget paa den sammenlignende sprogvidenskab, og omtrent samtidig skrev den danske videnskabsmand Rasmus Rask om sprogenes slegtsskabsforhold.

Anm. 2. Blandt de sprog, som stammer fra sanskrit, regnes ogsaa zigeunernes, og dette folkefærd antages derfor at være kommet fra Forindien; det findes foruden i Europa ogsaa i Asien og Nord-Afrika. I 1322 skal zigeunerne først være kommet til Kreta; i 1417 viste de sig i Ungarn og Tyskland. I Europa vidste man ikke, hvor de kom fra, og endnu kaldes de med forskellige navne, i England gipsies, d. e. ægyptere, i Frankrige bohémien, d. e. bøhmere, hos os tatere, d. e. tatarer.

§ 9. De iranske sprog. Hovedsproget i denne gren er det persiske. Det kjendes som oldpersisk i kileindskrifter fra Darios's og Xerxes's tider og i en endnu ældre skikkelse som oldbaktrisk fra persernes hellige bog avesta, som indeholder Zoroasters lære. Avesta blev samlet og nedskrevet i det 3dje aarhundrede efter Kristus, da det nypersiske rige var grundet; sproget i avesta var paa den tid uforstaaeligt for almindelige læsere, og til de gamle tekster blev der af den grund tidlig foiet oversættelser til den tids sprog, mellem persisk, som staar paa et mellemtrin mellem oldsprogene og det nypersiske. Da araberne i det 7de aarhundrede efter Kristus fik magten i Persien, blev Zoroasters lære trængt tilbage af

mohammedanismen, men ikke faa flygtninger tog bopæl i det vestlige Indien, især i Bombay, og deres efterkommere, parserne, har bevaret baade læren og de hellige bøger. I Persien har der senere udviklet sig en betydelig litteratur paa nypersisk, som benytter en arabisk skrift og er meget blandet med arabiske ord; det nypersiske har meget lidet igjen af de oprindelige bøjningsformer og sammenlignes af den grund ofte med engelsk.

Anm. 1. Samlingen af persernes hellige skrifter kaldtes før almindelig zendavesta, og deres sprog kaldes endnu ofte zendsproget. Disse navne beror imidlertid paa en misforstaaelse; ordet zend betyder oversættelse; zend-avesta betyder saaledes oversættelse af avesta og er det rette navn for den senere tids oversættelser til mellempersisk.

De ældste haandskrifter af avesta findes paa universitetsbiblioteket i Kjøbenhavn; derhen er de bragt af den ovenfor nævnte sprogforsker Rasmus Rask, som i 1820 købte dem i Bombay.

Anm. 2. Til de iranske sprog hører ogsaa det armeniske; det har som gammelarmenisk en ikke ubetydelig litteratur, væsentlig af religiøse og teologiske skrifter, fra det 5te aarhundrede, da kristendommen blev indført i Armenien, til det 14de. Siden den tid har armenierne staaet under fremmed herredømme (under persere, tyrker og russere), og deres sprog er sterkt paavirket af andre sprog, især tyrkisk.

Især som handelsmænd lever mange armeniere spredt omkring baade i Europa og i Asien; de holder sin gamle litteratur høit i ære og har store bogtrykkerier i flere større byer, i Venedig og Konstantinopel, i Smyrna og Kalkutta.

§ 10. Det græske sprog taltes i oldtiden af hellenerne i Grækenland og førtes af dem til deres mange kolonier langs kysterne af Middelhavet og det sorte hav; efter Alexander den stores krigstog blev det udbredt videre over en stor del af Asien og Afrika, og det blev det nye testamentes sprog. Senere blev det trængt tilbage af arabisk og tyrkisk, og det sprog, som stammer fra det, det nygræske, har ikke stor udbredelse.

Anm. 1. Hellenerfolkets merkelige stilling i verdenshistorien og den betydning, dette folks litteratur og kunst endnu har, er bekjendt nok. Om det græske sprog siger en bekjendt tysk videnskabsmand, Ernst Curtius, at om vi ikke havde andet fra hellenerne end deres sprogs grammatik, saa vilde denne være et fuldgyldigt vidnesbyrd om dette folks overordentlige begavelse. Det græske sprog udmerker sig baade ved rigdom og klarhed og skiller sig navnlig fra det latinske ved sin store evne til at danne nye ord baade ved afledning og sammensætning. Der-

for er det endnu det græske sprog, som videnskabsmand, der har gjort en opfindelse, tyr til for at finde et nyt navn, som passer; vi bruger som følge heraf daglig græske navne for ting, som hellenerne slet ikke kjendte, f. ex. fotografi, d. e. lysbillede; mikroskop, den, som ser smaa ting, teleskop, som ser paa lang afstand; telegraf, telefon, som skriver, taler paa lang afstand; fonograf, som skriver talen op.

§ 11. **Latinen og de romanske sprog.** Det latinske sprog har sit navn af *Latium*, det gamle navn for det landskab, hvori byen Rom ligger. Eftersom romernes herredømme udvidedes, blev ogsaa det latinske sprogs herredømme større og større, og latinen blev det herskende sprog i den vestlige og midterste del af middelhavslandene.

Det latinske talesprog, som fra gammel tid skilte sig ikke lidet fra skriftsproget, saaledes som dette blev udviklet med græsken til mønster, stødte i de forskjellige landsdele sammen med forskjellige oprindelige sprog og paavirkedes af dem; ved folkevandringerne kom nye folkeslag til og øvede indflydelse paa sproget; paa denne maade udviklede der sig efterhaanden nye sprog, som ikke længer kunde være tjent med latinen som fælles skriftsprog. Disse nye sprog kaldes med et fælles navn de romanske sprog; de er: italiensk, fransk, provençalsk i Syd-Frankrig, spansk og portugisisk; fremdeles rumænsk i Rumænien og en del af Ungarn og rhætormansk i det sydlige Schweiz og en del af Tyrol.

I lange tider vedblev dog latinen at være et fællessprog for de lærde; den er ogsaa fremdeles katolikernes kirkesprog.

Anm. 1. Foruden latin fandtes i ældre tid ogsaa andre nær beslegtede sprog i Italien, det umbriske nord for Rom og det oskiske søndenfor Rom. Da romerne lagde hele Italien under sig, blev latinen eneherskende, og de andre italske sprog kjendes kun fra gamle mynter og indskrifter. (I det nordlige Italien boede gallere med keltisk sprog, se § 12, og etruer, om hvis oprindelse og sprog der har været megen strid; i den sidste tid er det paastaet, at etruernes sprog hører til den iranske gren og er nær beslegtet med det armeniske).

Anm. 2. Det italienske skriftsprog er udgaet fra den toskanske dialekt; i de øvrige dele af Italien tales andre dialekter, som afviger meget fra hinanden og fra skriftsproget.

I Frankrig stod længe to landskabsmaal mod hinanden, det sydfranske eller provençalske, som har en betydelig litteratur fra det 11—14de aarhundrede, og det nordfranske, som tilsidst blev fransk rigssprog.

Det spanske skriftsprog er egentlig kastiliansk, den kataloniske dialekt staar nærmere det provençalske. Spansk tales foruden i Spanien i en stor del af Mellem- og Syd-Amerika, portugisisk tales foruden i Portugal ogsaa i Brasilien.

§ 12. De keltiske sprog tilhører den galliske folkestamme, som engang var udbredt over Frankrig (det gamle Gallien) og over Alpe-landene, det nordlige Italien, en del af Spanien og de britiske øer.

Fra Frankrig og Alpe-landene havde gallerne tidlig udbredt sig til det nordlige Italien, og aar 390 før Kristus trængte de frem lige til Latium og brændte Rom. Noget senere drog de østover til Grækenland og over til Asien, hvor de som leietropper hos forskellige fyrster tog del i kampene efter Alexander den stores død; en afdeling af dem kom lige til Ægypten. I en del af det gamle Frygien i Lilleasien grundede gallere et rige, som kaldtes Galatien eller, paa grund af deres sammensmeltning med grækerne, Gallogræcia; her blev deres sprog ogsaa snart græsk, og paa græsk skrev apostelen Paulus sit brev til galaterne. Ogsaa paa andre kanter blev de keltiske sprog temmelig tidlig trængt tilbage, især af de romanske sprog, og i lange tider har de nu af sit tidligere omraade kun havt igjen de yderste udkanter og er ogsaa der i tilbagegang. De deler sig i to grene: gælisk, hvortil hører det høiskotske, det irske og det sprog, som tales paa øen Man, og kymrisk, som tales i Wales og paa halvøen Bretagne i Frankrig; til den kymriske gren hørte ogsaa den corniske dialekt i Cornwall, som er uddød ved begyndelsen af dette aarhundrede.

Anm. Man har ingen litteratur bevaret fra gallernes velmagtsdage, og af sproget fra denne tid kjendes kun enkelte ord, som er optaget i de romanske sprog. Paa de ovenfor nævnte dialekter har man derimod fra middelalderen ikke saa faa optegnelser og skrifter, navnlig fra Irland, Wales og Cornwall.

I Irland blev kristendommen ad frivillig vei indført omtr. 430 af den hellige Patrick, Irlands apostel, og medens der i det øvrige Europa paa folkevandringerens tid herskede uro og forvirring, udviklede Irland sig i ro, og fra irske klostre udgik i det 6te og 7de aarhundrede mange missionærer, som forkyndte kristendommen i Frankrig og Tyskland. Irland var gjennem en række af aarhundreder et centrum for

aandslivet i Europa, ikke blot det religiøse, men ogsaa det litterære og videnskabelige». (E. Sars, Udsigt over den norske historie, I, s. 163, hvortil henvises; man vil der ogsaa finde paavist, hvorledes dette aandsliv i Irland blev af stor betydning for nordmændene, som ved begyndelsen af det 9de aarhundrede kom did som vikinger og grundede riger og byer der).

§ 13. De lettiske sprog har ikke stor udbredelse; de omfatter kun to grene, nemlig lettisk og litauisk, som tales af et par millioner mennesker i Øst-Preussen og de tilgrænsende dele af Rusland (letter i Liffand og Kurland, litauer i det gamle Litauen, Posen og Øst-Preussen). Til samme stamme som letter og litauer hørte ogsaa de gamle preussere; de blev efter blodige kampe fortrængt eller undertvunget af tyskerne (de tyske riddere), og deres sprog skal være uddød for to hundrede aar siden.

Anm. De lettiske sprog og især den litauiske gren er merkelig derved, at de har bevaret de gamle former og endelser i høiere grad end noget andet indo-europæisk sprog, som nu tales. De staar forøvrigt de slaviske sprog nærmest og regnes af nogle som en underafdeling af dem.

Af skriftlige optegnelser paa det gamle preussiske sprog skal der kun findes en kort katekismus; det lettiske og litauiske er mere udviklede som skriftsprog og har en rig folkedigtning; begge sprog er dog nu i tilbagegang.

§ 14. De slaviske sprog deler sig i to store hovedgrene:
 1) Den vestlige gren, som omfatter det polske sprog, der tales i store dele af Preussen, Østerrig og Rusland; det bøhmiske eller czechernes sprog i Bøhmen, Mähren og det nordlige Ungarn; endelig det vendiske sprog, som nu kun tales af nogle tusend mennesker i Lausitz (i Sachsen og Preussen).
 2) Den sydøstlige gren, hvortil hører det russiske, i flere dialekter, det bulgariske, nord og syd for Balkan, det serbisk-kroatiske, som i flere med hinanden nær beslegtede dialekter tales i Serbien og Montenegro og af slaverne i de tilgrænsende dele af Tyrkiet og Østerrig-Ungarn.

Anm. 1. Det ældste skrift, man har paa slavisk sprog, er den gammelbulgariske bibeloversættelse, som brødrene Cyrillus og Methodus fuldendte i aaret 863 efter Kristus. Gjennem denne bibeloversættelse har det gammelbulgariske eller, som det almindelig kaldes, det kirkeslaviske faaet stor betydning for alle de slaviske folk, som hører til den græsk-

katolske kirke. Disse folk (russerne, bulgarerne og en del af de serbiske folk) bruger ogsaa en egen bogstavskrift, den cyrilliske, som først anvendtes i denne bibeloversættelse, og som er udledet af den græske skrift. I Rusland var kirkeslavisk skriftsproget lige til det 17de aarhundrede, da under Peter den store udviklingen af det russiske skriftsprog begyndte.

Anm. 2. Det bøhmiske sprog er brugt som skriftsprog fra det 13de aarhundrede, og den bøhmiske litteratur havde en blomstringstid paa Johan Huss's tid. Under og efter trediveaarskrigen blev det bøhmiske sprog trængt tilbage af tysken, men er nu paany i opblomstren, efterat tzechernes nationalsfølelse med styrke har begyndt at gjøre sig gjældende ligeoverfor tyskerne.

I Polen brugtes lige til det 16de aarhundrede latin som skriftsprog; men fra denne tid blev latinen fortrængt af det polske sprog, som er udviklet i en rig litteratur.

Anm. 3. Det vendiske sprog, som nu er trængt tilbage til en liden sprogø i Lausitz, havde tidligere betydelig udbredelse. Vendiske stammer havde paa folkevandringens tid taget bopæl i det nordlige Tyskland langs Østersøens kyster; efterkommere af dem bor der endnu (fyrstehuset i Mecklenburg nedleder saaledes sin slekt fra en vendisk høvding), men de har antaget tysk sprog og tysk nationalitet. De gamle vender var stridbare folk; deres navn forekommer ofte i Nordens historie i middelalderen. Før at hindre deres røvertog grundede Harald Gormsøn fæstningen Jomsborg paa øen Wollin; i det ellefte aarhundrede truede de den jyske halvø, men stansedes af Magnus den gode i slaget paa Lyrskoghede 1043; i 1135 blev den norske by Konghelle ødelagt af vendiske sørøvere; i lange tider førtes stadige kampe mellem venderne og de danske (Valdemar den stores og biskop Absalons mauge tog til Rügen og Arkonas ødelæggelse i 1168; Knud den sjettes tog til Venden i 1185, hvorefter han antog navnet «de venders konge»).

§ 15. De germanske sprog tilhører den germanske folkestamme, som allerede før Kristi fødsel var udbredt i Mellem- og Nord-Europa. Disse sprog deler sig i 4 hovedgrene: 1) Det høityske sprog og 2) det lavtyske sprog, som tilsammen kaldes de vestgermanske sprog; 3) det gotiske sprog; 4) de nordiske sprog. Af disse har det gotiske sprog allerede i over 1000 aar været et dødt sprog; det kjendes væsentlig kun af biskop Vulfilas gotiske bibeloversættelse fra det 4de aarhundrede. Det høityske sprog kjendes fra ældre tid paa flere udviklingstrin: fra det 8de til og med det 11te aarhundrede som

gammelhøitysk i flere dialekter (frankisk, schwabisk, baiersk o. fl.); fra det 12te og 13de aarhundrede som middelhøitysk, som er bygget paa den schwabiske dialekt (1138—1254 de schwabiske keisere af huset Hohenstaufen). Senere gjorde ogsaa de andre dialekter sig atter gjældende med større styrke, og først henimod reformationens tid udviklede der sig igjen et fællessprog, som benyttedes i forhandlinger mellem de tyske regjeringer, og dette sprog hævede og udviklede Luther ved sin bibeloversættelse til tysk rigssprog; han benyttede, siger han selv, «de sachsiske regjeringskontorers sprog, som følges af konger og fyrster i Tyskland».

Det lavtyske sprog taltes i Nord-Tyskland og kom med angelsachserne til England; fra ældre tider kjendes det som gammelsachsisk, gammelfrisisk og angelsachsisk. I Tyskland antog ogsaa den lavtyske befolkning det høityske skriftsprog; men det oprindelige sprog har holdt sig i forskjellige landskabsmaal (plattysk). I Holland udvikles efter landets uafhængighedskamp det lavtyske sprog til det hollandske skriftsprog; meget nær dette staaer det flamske sprog i Belgien. Det vigtigste sprog, som hører til den lavtyske gren, er dog det engelske; det stammer fra angelsachsisk, men er, navnlig hvad ordforraadet angaar, paavirket af fransk, som efter 1066 en tid var hoffets og adelens sprog i England.

Anm. Det ansees sandsynligt, at goterne i den ældste tid har boet paa Østersøens sydkyst omkring floden Weichsel. I historien optræder de første gang henimod midten af det 3dje aarhundrede efter Kristus; de var da trængt længer sydover og gjorde over Donau indfald paa den græske halvø og over det sorte hav plyndringstog til Lilleasien. Senere boede de omtrent i 100 aar i landene nordenfor Donaus nedre løb og i det sydlige Rusland, vestgoterne vestenfor, østgoterne østenfor Dnjestr. I denne tid blev kristendommen udbredt blandt dem. Da hunnernes fremtrængen fra Asien omkr. 375 gav stødet til den store folkevandring, blev østgoterne undertvunget, vestgoterne derimod drog sydover og truede det græske rige, men stansedes af keiser Theodosius; omkring 400 vendte de sig mod Italien (Alarik erobrede Rom 410), derfra til det sydlige Gallien og Spanien, hvor de grundede det vestgotiske rige, som i Spanien holdt sig til 711 (slaget ved Xeres de la Frontera). I Spanien smeltede vestgoterne efterhaanden sammen med de undertvungne indbyggere og tilegnede sig deres romerske kultur og sprog.

Østgoterne boede, efterat hunnernes rige var opløst ved Attilas død 453, i nogen tid i det nuværende Ungarn og var der besværlige naboer for det græske rige. I de sidste aar af det 5te aarhundrede drog de under Theodorik til Italien og grundede der det østgotiske rige, som dog ikke blev af lang varighed (493—553); de østgotiske konger bukkede under for keiser Justinians feltherrer, og deres folk blev adspredt og tilintetgjort.

Det gotiske sprog kjendes, som nævnt, af Vulfilas bibeloversættelse. Vulfila blev i 348 viet til biskop blandt vestgoterne og virkede ivrig for kristendommens udbredelse blandt dem. Af hans bibeloversættelse er bevaret næsten fuldstændig evangelierne i et berømt haandskrift, som kaldes *codex argenteus*, «sølvbogen»; det blev fundet i et kloster i Tyskland omkr. 1550, kom siden til Prag, men førtes derfra til Stockholm i 1648; kort efter var det kommet i privat eie i Holland, men allerede i 1662 blev det købt tilbage til Sverige og er nu, prægtig indbundet i sølvbind, i Upsalas bibliotek. Haandskrifter med stykker af Paulus's breve og brudstykker af det gamle testamente har man senere fundet i Milano, Rom og Wolfenbüttel.

§ 16. **Urnordisk**, det sprog, hvorfra vort sprog stammer, kjendes i sin ældste skikkelse fra runeindskrifter med den ældre runerækkes skriftegn. Saadanne indskrifter fra tiden omkring 500 til henimod 800 efter Kristi fødsel er fundet i Danmark paa forskellige redskaber, i Norge og Sverige paa runestene. Af disse indskrifter sees, at indbyggerne i de tre nordiske lande paa den tid talte ett og samme sprog; dette sprog, som man kalder urnordisk, viser stor oprindelighed i ordformer og endelser og staar i flere henseender paa et ældre trin end noget andet germansk sprog, som nu kjendes.

Anm. 1. Den ældre runerække, som har 24 skriftegn, var fælles for de germanske stammer; den er opstaaet hos en sydgermansk stamme, antageligvis omkring begyndelsen af det 3dje aarhundrede efter Kristi fødsel, og er dannet efter det latinske alfabet med saadanne forandringer, som maatte være naturlige, naar skriftegnene skulde skjæres i træ; dette var nemlig fra først af det almindelige. Efterhaanden blev runeskriften kjendt ogsaa hos de andre germanske stammer.

Hos de sydlige germaner blev runeskriften tidlig igjen opgivet. Hos goterne blev den fortrængt af Vulfilas alfabet, som dog blandt de græske og (for en mindre del) latinske skriftegn har optaget to runestaver, og som beholdt runernes navne som bogstavnavne. Hos de øvrige sydgermaner fortrængtes runeskriften af den latinske bogstavskrift; kun i England hos angelsachserne brugtes endnu i noget længere tid runerne ved siden af den latinske skrift.

Hos de nordiske folk blev runeskriften sidst kjendt, men her holdt den sig længere, og den gennemgik her, sammen med sproget, en videre udvikling; istedenfor den ældre runerække med 24 skrifttegn traadte den yngre runerække med 16 tegn, som dog senere igjen forøgedes ved de saakaldte stungne runer. Den yngre runerække brugtes blot af de nordiske folk.

Anm. 2. De ældste indskrifter med ældre runer er fra Danmark; men alle danske indskrifter med disse runer er udført i træ eller metal; den mærkeligste af dem er guldhornindskriften.

Den skik at riste runer paa stene, som reistes over afdøde, er først opstaaet i Norge og Sverige; senere er den ogsaa overført til Danmark, hvor der findes mange runestene med yngre runer, deriblandt nogle, som knytter sig til historisk kjendte personer, saaledes navnlig Jellinge-stenene, som er reist over dronning Tyra og Gorm den gamle.

To mærkelige runestene fra den ældste tid, omkr. 500, staar nu i universitetshaven i Kristiania, Tune-stenen, som i 1856 blev flyttet did fra Tune i Smaaleneene, og Strand-stenen, som i 1883 blev fundet i Strand i Ryfylke.*)

Tydningen af den ældre runerækkes indskrifter skyldes væsentlig professor ved Kristiania universitet Sophus Bugge; runeskriftens oprindelse og senere udvikling er udførlig behandlet af den danske professor Ludvig Wimmer.

§ 17. Vikingetidens sprog. I den yngre jernalder eller vikingetiden, som regnes fra omkring 800 til 1000 eft. Kr., foregik en sterk udvikling af sproget; ordstammer og endelser forkortedes, idet navnlig vokaler i let stavelse blev trængt ud, og ordstammerne forandrede ogsaa ved forskjellige slags tiljevning, navnlig ved omlyd. Sprogets skikkelse i denne tid kjendes dels fra gamle norske kvad, som vistnok først blev optegnet adskillig senere, men som dog paa grund af versformen i mange stykker har bevaret den oprindelige ordskik, dels ogsaa fra runestene med de yngre runer. Der begyndte i denne tid at vise sig forskjelligheder mellem det sprog, som taltes i Norge, paa den ene side og sproget i Danmark og Sverige paa den anden side; i det væsentlige taltes dog endnu samme sprog i de nordiske lande.

*) Billede af Strand-stenen findes i Øverlands Norges historie, 1ste bind, s. 220.

Men fra omkring aar 1000 eller noget senere blev forskjellen større. I Norge førtes udviklingen for det første ikke saa meget videre, i Danmark og Sverige derimod fortsattes den, og allerede ved denne tid gik først i dansk, senere ogsaa i svensk diftongerne over til enkelte vokaler, *ei* blev til *e*, *au* og *øi* blev til *ø*: *stein* blev til *sten*, *auya* til *øga*, *eyra* til *øra*.

Fra omkring aar 1000 har saaledes det oprindelige fællesprog delt sig i to grene, paa den ene side oldnorsk, paa den anden side old-dansk og -svensk.

Anm. Som eksempel paa sprogets udvikling fra dets urnordiske skikkelse kan nævnes nogle enkelte ord. Ordet *ravn*, tysk *Rabe*, heder i urnordisk *harabanar*, i oldnorsk *hrafn*; ordet *ulv*, tysk *Wolf*, heder i urnordisk *wulafar*, i noget senere indskrifter *wulifr*, *wulfr*, i oldnorsk *úlfr* (f udtales som *v*); jeg «virkede», forarbejdede, heder paa Tune-stenen *worahito* (*h* udtales som *ch*), han «virkede» i noget yngre indskrifter *worta*, *wurte*, *urte*, i oldnorsk *ek orta*, *hann orte* (af verbet *yrkju*); en gæst, tysk *Gast*, heder paa Tune-stenen uden omlyd *gastir*, i oldnorsk med omlyd og sammendragning *gestr*.

§ 18. Oldnorsk taltes af nordmændene i Norge og af de udflyttede nordmænd paa Island og Færøerne, i det nordlige Skotland og paa de skotske øer, i Irland og paa øen Man. Man har paa oldnorsk en meget rig litteratur; for en væsentlig del skyldes denne islænderne; af dem optegnedes de tidligere nævnte kvad fra vikingetiden; paa Island blomstrede ogsaa senere skaldedigtningen, og der fremkom og udvikledes sagafortællingen.

Endnu i det 11te aarhundrede og i allerførste del af det 12te aarhundrede kjendtes baade skaldedigtene og sagaer kun gjennem mundtlig overlevering. Den skrevne litteratur begyndte paa Island i den første halvdel af det 12te aarhundrede og ikke længe efter i Norge; den havde baade paa Island og i Norge sin blomstringstid i det 13de aarhundrede.

Anm. Det oldnorske sprog afviger ikke meget fra vikingetidens fællesprog. Det er meget rigt paa former; baade ved substantiver og ved adjektiver og pronomener skjælnes mellem fire kasus, særskilte for ental og flertal (de personlige pronomener for 1ste og 2den person har endog særegne former ogsaa for totallet); adjektiver og adjektiviske pronomener har særskilte former for tre kjøen og bøies ligesaavel som det substantiv, de staar til; verberne har forskjellige endelser for de forskjellige personer baade i ental og flertal, i indikativ og konjunktiv.

I talesproget var der vistnok allerede tidlig begyndt en noget forskjellig udvikling i de forskjellige landsdele. Dette sees ogsaa af breve og dokumenter fra den tid; der viser sig allerede i det 13de aarhundrede ikke saa liden forskjel mellem østnorsk paa den ene og vestnorsk paa den anden side. Fra det vestlige Norge havde Island faaet sine fleste indbyggere, og sproget paa Island hører derfor til den vestnorske gren; det begyndte dog allerede ved denne tid at vise enkelte af de eiendommeligheder, som førte til udviklingen af det islandske sprog.

§ 19. **Olddansk og oldsvensk.** I tiden fra aar 1000 til omkring 1350 fulgte sproget i Danmark og Sverige fremdeles omtrent samme udvikling. Sproget var i begge lande i sterk bevægelse, og flere forandringer trængte igjennem, almindelig først i Danmark, noget senere i Sverige. I Danmark, hvortil dengang ogsaa de sydsvenske provinser Halland, Skaane og Blekinge hørte, stod paa denne tid tre landskabsmaal ved siden af hinanden: jydske, sjællandske (o-maalet) og skaanske.

Fra midten af det 14de aarhundrede ophørte fællesskabet mellem dansk og svensk; udviklingen fortsattes fremdeles med nye forandringer i Danmark, men det svenske sprog fulgte ikke længer med saaledes som før.

Omkring reformationstiden sætter man overgangen til det nyere danske og svenske sprog. Det ældste betydelige verk paa nyere dansk er den danske bibeloversættelse af 1550, Kristian den 3djes bibel; ved denne blev sjællandsk anerkjendt som dansk rigssprog. Grundlæggende betydning for nyere svensk har den svenske bibeloversættelse af 1541, Gustav den 1stes bibel.

Anm. 1. Som før nævnt faldt overgangen fra diftong til enkeltvokal i begyndelsen af det 11te aarhundrede. Bevægelsen gik forøvrigt baade i Danmark og Sverige i den retning, at sproget opgav sin tidligere rigdom paa former; böiningsendelserne blev færre og böiningen enklere. Man fik saaledes først 3, senere kun 2 kasus istedenfor de tidligere 4; subjektsformen og snart ogsaa hensynsformen faldt nemlig sammen med afhængighedsformen. Endelsen s, som før kun tilhørte eieformen i ental af hankjønsord og intetkjønsord og heller ikke alle disse, trængte igjennem som eieformsmerke for alle ord, baade i ental og flertal; i verberne blev böiningen efter personer opgivet, tildels ogsaa böiningen efter tal.

Baade dansk og svensk paavirkedes i denne tid sterkt fra Nord-Tyskland, og mange plattyske ord blev optaget i sprogene.

Af forandringer, som tilhører dansken alene, kan merkes: *p*, *t* og *k* efter lang vokal gik over til *b*, *d* og *g* (*tap* til *tab*, *mat* til *mad*, *tak* til *tag*); oprindelig *g* gik over til *v* (*mager* til *maver*) eller sammen med foregaaende *e* og *ø* til *ei* og *øi* (*veg* til *vei*, *høg* til *høi*). Oprindelig *a*, *i* (*e*) og *u* (*o*) i endelser afløstes af *e* (*æ*), først i jydsk og sjællandsk, senere ogsaa i skaansk.

A nm. 2. Mod slutningen af unionstiden blev svensk sterkt paavirket af dansk; *e* holdt paa at trænge ind som den almindelige vokal i endelser, og man begyndte at bruge konsonanterne *b*, *d* og *g* istedenfor *p*, *t* og *k*. Men denne bevægelse blev afbrudt, da foreningen med Danmark opløstes i 1523, og den har kun sat ganske faa merker i senere svensk.

§ 20. Norsk sprog efter 1350. Efter den oldnorske litteratur blomstring i det 13de aarhundrede indtraadte der i Norge en stansning, idet der ikke mere fremkom nye verker; dog var der endnu i tiden fra 1300 til 1350 megen sans for læsning, og den ældre litteratur omfattedes med stor interesse; derom vidner de mange afskrifter af love, sagaer og andre verker, som man har netop fra denne tid. Men efter 1350 blev det med én gang anderledes; de oldnorske skrifter blev ikke længer skrevet af; (kun af love har man nogle ganske faa afskrifter fra tiden efter 1350); den oldnorske litteratur blev mere og mere glemt, det var kun lovene, som endnu en tid af praktiske hensyn maatte læses og kjendes, navnlig af lagmændene.

Idet man saaledes ikke længer syslede med det oldnorske skriftsprog, kunde talesproget udvikle sig med større frihed, og idet udviklingen blev mere og mere forskjellig i de forskjellige landsdele, fremkom de mange bygdemaal. Bevægelsen gik nu i samme retning som tidligere i Danmark og Sverige, idet sproget ogsaa i Norge mistede sin rigdom paa former, og den gik meget hurtig; allerede omkring 1600 antager man, at bygdemaalene i det væsentlige havde naaet den skikkelse, de nu har.

Sproget deler sig fremdeles i to hovedgrene, vestnorsk, som i lydforhold og ordformer staar oldnorsken nærmest, og østnorsk, som nærmer sig mere til svensk og dansk; til den østnorske gren hører ogsaa de nordenfjeldske bygdemaal.

A nm. 1. Den pludselige afbrydelse, som indtraadte ved aar 1350, staar i forbindelse med de store folkesygdomme, som i sidste halvdel af 14de aarhundrede hjemstøgte Norge. Professor G. Storm skriver herom

i en afhandling i Kristiania videnskabselskabs forhandlinger for 1879: «Man kan ikke undlade at trække paralleler med de folkesygdomme, som fra midten af 11de aarhundrede vedbrød Norges folkemængde: den store mandedød 1349—50, barnedøden 1359—60 og pesten i 1371. Den «penneføre» befolkning maa vi vel søge blandt geistlige og verdslige stormænd og disses følge (klerker og skrivere), og at mange eller maaske flertallet af stormænd døde i pesten, er jo bekjendt nok, og det er let forklarligt, at bogproduktionen stansede af mangel paa efterspørgsel. Dette tilfælde rammer nemlig ikke blot lovbøgerne, ogsaa den øvrige bogproduktion synes at være stanset med den sorte død; fra 1ste halvdel af 14de aarhundrede har vi (eller har haft) store og smukke haandskrifter af andet indhold — —; men c. 1350 stanser ogsaa denne virksomhed ligesom med ét slag, og dødsstilhed indtræder.»

Anm. 2. For kjendskabet til de norske bygdemaal og til norsk sprog i det hele er Ivar Aasens arbejder af allerstørste betydning. Ivar Aasen er «den nynorske Sprogforsknings Fader».*) I 1848 udgav han «Det norske Folkesprogs Grammatik» og i 1850 «Ordbog over det norske Folkesprog.» Begge disse verker er senere udkommet i omarbejdet udgave og med forandret navn; grammatikken af 1864 hedder «Norsk Grammatik», og ordbogen af 1873 hedder «Norsk Ordbog med dansk Forklaring.» Navneforandringen hænger sammen med forandring i arbejdets plan. «En betydelig Mangel ved den forrige Udgave var det, at Sprogets Enhed og selvstændige Stilling ikke var tilstrækkelig fremhævet.**). «En og anden Forandring maatte gjøres for at opnaa den Enhed og indbyrdes Lighed, som uheldigvis manglede i det første Forsøg***). Siden de første udgaver udkom, havde Ivar Aasen i sine «Prøver af Landsmaalet i Norge», Chra. 1853, gjort alvor af at opstille et fælles norsk skriftsprog paa grundlag af de vestnorske bygdemaal; i dette skriftsprog, Ivar Aasens landsmaal, har han fremstillet den enhed, som før savnedes. Til dette landsmaal har flere sluttet sig; andre har sluttet sig til tanken, at danne et landsmaal paa grundlag af bygdemaalene, men har sjetnet sig tildels ikke lidet fra Ivar Aasens landsmaalsform, idet de dels har lagt mere vægt paa at holde det skrevne sprog nær til talen, dels har taget mere hensyn til de østnorske bygdemaal.

Ivar Aasens videnskabelige arbejder er fortsat af professor Joh. Storm, som har begyndt en strengt systematisk granskning af bygdemaalenes lydforhold, se *Norvegia*, I, og af Hans Ross, som holder paa at udgive Norsk ordbog, tillæg til «Norsk Ordbog» af Ivar Aasen.

*) Joh. Storm, *Norvegia*, I, s. 7.

***) Fortale til Norsk Grammatik, s. XIV.

****) Fortale til Norsk Ordbog, s. VIII.

§ 21. Dansk skriftsprog i Norge. Naar de oldnorske skrifter kun lidet blev læst, og talesproget stadig udviklede sig, navnlig til større enkelhed i bœiningsendelser, maatte det nødvendigvis blive mere og mere vanskeligt at bruge det oldnorske sprog som skriftsprog. Norges «ældgamle, velklingende, paa strengt-grammatiske former [rige sprog stod i begreb med ganske at vige pladsen for et dengang endnu visselig lidet tækkeligt overgangssprog, med mere afslidte end afslebne former, uden strenge regler, og derfor maaske ikke engang af to individer, der kunde skrive, skrevet paa en og samme maade, men snart nærmende sig oldsproget, snart det svenske, snart en eller anden bygdedialekt.»*)

Hvis de sproglige forhold efter 1350 havde faaet udvikle sig uden indvirkning udenfra, vilde der, naar en større trang til litterære sysler igjen var vaagnet, sikkerlig af dette overgangssprog være fremgaaet et nyere norsk skriftsprog, svarende til nyere dansk i Danmark og nyere svensk i Sverige. Men indvirkningen udenfra var jo netop i denne tid meget sterk, først fra Sverige, siden fra Danmark, og før der igjen blev tale om selvstændig forfattervirksomhed i Norge, var det blevet almindeligt, at nordmænd i skrift brugte det danske sprog. Alleerede før reformationen havde man begyndt at oversætte de gamle love paa dansk, og efter reformationen blev den danske bibeloversættelse udbredt og benyttet i Norge. Det danske skriftsprog var blevet skriftsprog ogsaa i Norge, og da sansen for Norges gamle historie og gamle litteratur igjen blev vakt omkring reformationens tid, blev de gamle sagaer oversat paa dansk, og paa dansk blev der ogsaa skrevet selvstændige verker af nordmænd.

Anm. I den tid, da Norge og Sverige havde fælles konger, 1319—1371, blev det norske sprog sterkt paavirket af svensk, især efter 1350, da mange svenske prester fik ansættelse i Norge. Fra 1380 derimod, under foreningen med Danmark, blev dansk indflydelse mere og mere overveieude.

Det danske sprog havde vistnok havt sin særegne udvikling, men det var dog en gren af samme stamme som det norske, og den udvikling,

* P. A. Munch, Det norske Folks Historie, 2den afd. I, s. 596.

som var begyndt i Norge efter 1350, bragte igjen de to sprog nærmere sammen, især i det østen- og nordenfjeldse. Da nu ved de mange indflyttede danske det nær beslegtede danske sprog blev almindelig kjendt i Norge baade i tale og skrift, var det naturligt nok, at nordmændene, naar oldnorsken blev dem for vanskelig som skriftsprog, tog sin tillugt til dansken; men derved hindredes udviklingen af et norsk skriftsprog, grundet paa det norske talesprog, som det dengang var.

Det var dog først ved begyndelsen af det 16de aarhundrede, at det danske sprog helt trængte igjennem som skriftsprog for nordmændene. I breve og dokumenter, som nordmænd har skrevet i slutningen af 15de aarhundrede, maa sproget endnu regnes for norsk, om det end er meget forvansket ved danske ord og former; men i begyndelsen af det 16de aarhundrede bruger nordmænd dansk skriftsprog, dog med enkelte norske former indimellem, som eit bref, weyt (for ved, af at vide), late (for lade) o. l.*)

§ 22. **Norsk talesprog.** Uagtet det danske skriftsprog vedblev dog talesproget hos den langt overveiende del af Norges befolkning at være egte norsk. Dette gjælder uimodsagt for landbefolkningen; bygdemaalene anerkjendes af alle som egte norske maal. Men det gjælder ogsaa for menigmands talesprog i byerne; bymaalene har staaet og staar i nærmeste forbindelse med omegnens bygdemaal. Den hele tid under foreningen med Danmark hørtes der saaledes i Norge norsk talesprog, og dette sprog var vel kjendt af alle nordmænd og brugtes vistnok ofte i den daglige tale ogsaa af dem, som ikke hørte til almuen.

Ligeoverfor dette norske talesprog stod det danske skriftsprog, som havde en støtte i de mange indflyttede danskes talesprog, og som fra det 16de aarhundrede af blev endnu mere kjendt ogsaa som bogssprog gjennem trykte bøger. Dette skriftsprog, som i modsætning til, hvad der almindelig er forholdet mellem skrift- og talesprog, fremstillede et mere fremskredet udviklingstrin end noget norsk talesprog, maatte nødvendigvis virke paa de nordmænds talesprog, som var fortrolige med det og brugte det i skrift.

Herved gjorde det dog betydelig forskjel, om talesproget hørte til den vestnorske eller til den østnorske gren af det norske sprog.

*) Sars, Udsigt over den norske Historie. 3dje del, side 313. note.

Mellem vestnorsk og dansk var afstanden saa stor, at de vestnorske talesprog holdt sig temmelig upaavirkede som dagligtalens sprog, medens sproget i hoiere foredrag og den omhyggelige tale sluttede sig nær til bogsproget.

For dem, hvis talesprog hørte til den østnorske gren, var afstanden fra bogsproget ikke saa stor; de kunde bedre tage sin naturlige udtale med til udtalen af det skrevne sprog, og deres sprog i omhyggelig tale udviklede sig ved samvirken af norsk talesprog og det danske skriftsprog.

Der, hvor udtalen ikke betegnes i skriften, holdt det eendommelig norske sig uforandret ogsaa i det hoiere foredrag, saaledes navnlig med hensyn til tonelaget og de tunge stavelsers længde. Men saalænge det danske bogsprog endnu godkjendtes som det rette mønster for den omhyggelige tale, blev det anset for rigtigst at udtale f. eks. raab, mad, tag, give, kirke, ske o. l. «efter bogen».

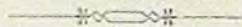
Da den norske nationalfølelse var gjenvakt, og navnlig efterat Norge havde gjenvundet sin selvstændighed, blev bogsprogets mønstergyldighed rokket; der var flere og flere, som fandt, at for nordmændene maatte den norske udtale af ordene i grunden være vel saa rigtig som den danske; den naturlige udtale kom igjen til sin ret og begyndte at fortrænge den danske, undtagen fra saadanne ord og forbindelser af ord, som ikke naaes af dagligtalen, f. eks. videnskab (ved siden af vite, jeg vet, og f. eks. morskap), den gode smag (ved siden af en stram smag). Den danske skrivemaade, som endnu er beholdt for den del af ordforraadet, som er fælles for dansk og norsk, har vistnok kunnet hemme denne bevægelse, navnlig med hensyn til boiningsformerne, men stanse den har den ikke kunnet. Bevægelsen er fremdeles i fuld gang mod stadig større norskhed i lydforhold, ordforraad og ordføining.

Det østnorske talesprog, som for de vestlandske maal staar meget nærmere end dansken, er nu vel kjendt over hele landet og har faaet mere og mere tilslutning ogsaa i de landsdele, hvor dagligtalens sprog er vestnorsk.

Det kaldes af sprogforskere ofte med hentydning til dets historiske udvikling dansk-norsk, og dette navn passer godt paa skriftsproget, som har optaget saa mange særlig norske ord, og som ogsaa i saa mange tilfælde har særlig norsk ordfoining, at det ikke længer, trods den danske skrivemaade, kan kaldes dansk. Men talesproget, saaledes som det kjendes og bruges over hele Norge ved siden af de forskjellige landsdeles særskilte bygde- og bymaal, er norsk talesprog.

Anm. Da det norske talesprog fremdeles er i sterk udvikling, og det ikke har noget ældre, engang hævdet mønster at henvise til, er det naturligt, at der i det enkelte kan være adskilligt, som endnu ikke er sikkert og bestemt fæstnet i sprogbrugen; i saadanne enkeltheder kan der være forskellige meninger om, hvad der er det rette. Men i det hele og store taget er sprogbrugen sikker nok; i de væsentlige træk er der fuld enighed mellem de mænd, som har syslet med dette sprog og skrevet om det. Af saadaune mænd maa først og fremst nævnes overlærer K. Knudsen, som under en snart firtiaarig utrættelig kamp mod baade høire og venstre, i store bøger og smaa bøger, i aviser og tidsskrifter, med eksempel og lære, til og med med materielle opofrelser, med en sagkundskab og en sproglig dannelse, som, i det mindste dengang han optraadte, var temmelig sjeldne, har bidraget til at skaffe det norske sprog røgt og hæder, til at overbevise om, at norsk udtale, norsk bønning og ordføining, norske ord, betydninger og talemaader har ret til at være til, er ligesaa gode som eller bedre end danske, duer paa scenen, fra kateder og prækestol, i tale og skrift. *) Af andre kan nævnes: Professor J. Storm (flere skrifter); J. Aars, Retskrivningsregler; Lidt om vort sprog og dets udtale, Aars og Voss's skoles indbydelsesskrift for 1880; K. Brekke, Bidrag til dansk-norskens lydlære, Aars og Voss's skoles indbydelsesskrift for 1881.

*) J. A. Lundell, Artikelen «Norskt språk» i Nordisk tidsskrift for 1882.

Aarsberetning

for

1889—1890.

I. Lærerpersonalet

i 1889—1890.

Ved udgangen af skoleaaret 1888—1889 fratraadte Otto Gulbrandsen efter 11 aars virksomhed ved skolen og O. Kopstad efter 3 aars virksomhed; de havde begge faaet ansættelse i folkeskolens tjeneste her i Kristiania. Adjunkt ved Kristiania katedralskole, Kr. Lassen, frasagde sig fra samme tid de timer i norsk, som han fra 1885 havde haft her i skolen (i øverste gymnasieklasse), og cand. theol. Vig-Anderssen forlod skolen for at overtage en lærerpost ved Tanks skole i Bergen. Fra mai maaned fratraadte H. Ubberud, som var udnævnt til sogneprest til Vegø; hans timer blev fordelt mellem andre af skolens lærere. Bjønness Jacobsen, som havde haft permission siden januar 1889, overtog først sine timer igjen i november maaned. Cand. mag. Fleischer blev fra dette skoleaars begyndelse ansat som lærer ved Trondhjems borgerlige realskole.

Cand. real. Schulerud havde i dette skoleaar permission fra oktober til midten af februar for under et ophold i Paris og Brüssel at studere undervisningen i naturfag ved høiere gutter- og pigeskoler; hans timer besorgedes af cand. real. Thrane, stud. real. Holtsmark og cand. real. Neuberth.

Ved skoleaarets begyndelse blev følgende nye lærere ansat:

Aannerud, Anders Olsen, (f. 1865, afgangsexamen fra Asker seminarium 1888, meget godt af første grad; 1888—1889 lærer ved en privat skole i Bærum).

Birkeland, Olaf Kristian Bernhard, (f. 1867, examen artium 1885 meget godt, ex. philos. 1886 udmerket godt, reallærereksamen I gruppe 1889 udmerket godt).

Borgersen, Borger (f. 1836; har 3 gange haft stipendium for at lægge sig efter træskjæring og sløid i Kjobenhavn,

Stockholm, New-York og Chicago; sløidlærer i 11 aar i Porsgrund).

Drivdal, Ludvig, (f. 1864; afgangsexamen fra Asker seminarium 1883, meget godt af 1ste grad; middelskole-examen 1885, meget godt; gjenemgaaet sløidkursus paa Fredrikshald og Nääs; vikarieret som lærer i Brunlanes og i Brevik; 1886—89 lærer i Rendalen).

For de i forrige skoleaar ansatte lærere var i aarsberetningen for ifjor ikke indtaget de sædvanlige biografiske oplysninger; de hidsættes derfor her:

Arnesen, Haakon, (f. 1863; examen artium 1882 laudabilis, ex. philos. 1883 laud. præcet., teologisk examen 1888 laud., praktisk teologisk examen 1890 laud.; er i 1890 notar ved det teologiske fakultet).

EckteU, Carl Johan, (f. 1858; examen artium 1882 laudabilis, examen philos. 1883 laud., teologisk examen 1887 laud., praktisk teologisk examen 1888 laud.; fra 1888 pers. kap. hos den residerende kapellan ved Vor Frelser's kirke).

Fleischer, Hans Holmboe, (f. 1862; examen artium 1880 laud., examen philos. 1881 laud. præcet., sproglig-historisk lærerexamen 1887, gruppe 1 og 4, laud).

Skolens lærerpersonale var i skoleaaret 1889—1890:

Bestyrerne:

1. Aars, J., cand. mag., f. 1837, } skolens bestyrere fra
2. Voss, P., cand. mag., f. 1837, } dens oprettelse 1863.
3. Hofgaard, S. W., cand. mag., f. 1843, lærer ved skolen fra 1864, bestyrer fra 1880.

Inspektørerne:

4. Nicolaysen, Emil, cand. theol. f. 1833, inspektør og lærer fra 1873.
5. Johannesen, Ole, cand. philos., f. 1846, lærer fra januar 1875, inspektør fra 1881.
6. Fredriksen, Fr., cand. philos. f. 1853, lærer ved skolen fra august 1876, inspektør fra 1887.

De øvrige lærere:

7. Schollert, C., seminarist, f. 1839, lærer ved skolen fra august 1864.
8. Wang, Halfdan, kaptein, f. 1839, fra august 1865.
9. Schjøth, H., overlærer, f. 1844, fra august 1867.
10. Thorsen, E. seminarist, f. 1845, fra august 1873.
11. Holst, Elling, dr., cand. real., universitetsstipendiat, f. 1849, fra september 1875.
12. Aubert, V. A., cand. mag., f. 1847, fra januar 1876.
13. Grøterud, N., cand. mag., f. 1846,
14. Norby, Jak., cand. mag., f. 1852, } fra august 1877.
15. Aubert, A., cand. theol., f. 1851, }
16. Neuberth, J. Fr. W., cand. real., f. 1855, fra september 1877.
17. Spjeldnæs, N., seminarist, f. 1841, fra august 1878.
18. Brekke, K. O., cand. mag., f. 1855, fra august 1879.
19. Jacobsen, N. Chr., seminarist, f. 1845, fra mai 1880.
20. Arstal, A., cand. theol., f. 1855,
21. Hougén, H. H. K., cand. philos., f. 1858, } fra august
22. Henrichsen, S. S., cand. real., f. 1845, } 1881.
23. Schulerud, C. L. A., cand. real., f. 1854, }
24. Clausen, Peter, turnlærer, f. 1836, fra august 1883.
25. Lammers, Th., cand. jur., sanginstruktør, f. 1841, fra oktober 1883.
26. Myhre, W., cand. mag., f. 1863, } fra august
27. Skattum, O. J., cand. mag., f. 1862, } 1884.
28. Lunde, W. C., kaptein, f. 1844, fra august 1885.
29. Hals, N. K., premierloitnant, f. 1859, fra august 1886.
30. Heyerdahl, Eivind, cand. mag., f. 1861, fra august 1886.
31. Jacobsen, M. Bjønness, stud. theol., f. 1863, fra august 1886.
32. Ubberud, Hans, cand. theol., f. 1855, fra august 1886.
33. Nestaas, B., seminarist, f. 1852, fra august 1887.
34. Wettre, H., kavalleriløitnant, f. 1852, fra august 1887.
35. Arnesen, H., cand. theol., f. 1863, } fra august
36. Ecktell, J. A., prest, f. 1858, } 1888.

37. Aannerud, And., seminarist, f. 1865,	} fra august 1889.
38. Birkeland, Kristian, stud. real., f. 1867,	
39. Borgersen, Borger, sløidlærer, f. 1836,	
40. Drivdal, L., seminarist, f. 1864.	

Lærere:

Frøken Thea Jensen, f. 1831, fra august 1874.

Frøken Agnes Holstad, f. 1842, fra august 1875.

Frøken Augusta Holstad, f. 1849, fra september 1875.

Længere vikariater har været besørget af cand. real. Thrane, stud. philos. S. Konow, cand. mag. A. Bødtker, cand. real. Palmstrøm, stud. real. M. Andresen, stud. real. Holtsmark, stud. theol. Svendsen, seminarist Buøen, cand. mag. Buch (sang) og frøken Gyda Magelssen.

II. Disciplene.**A. Disciplenes antal i september og april maaned.**

	September 1889	April 1890.
Smaaskolen:		
1 (a. b.)	40	41
2 (a. b.)	43	44
3 (a. b.)	65	66
Middelskolen:		
1 (a. b.)	47	47
2 (a. b. c.)	68	73
3 (a. b.)	62	62
4 (a. b. c.)	79	79
5 (a. b. c.)	77	73
6 (a. b.)	55	49
Latingymnasiet:		
1	24	23
2	23	24
3	25	23
Realgymnasiet:		
1	15	12
2	3	3
3	12	8
	Tilsammen 638	627

B. Disciplenes gennemsnitsalder i de forskellige klasser ved begyndelsen af skoleaaret.

Smaaskolen:	1	$6\frac{5}{12}$	(normalalder 6 aar)
	2	$7\frac{6}{12}$	(— — — 7 »)
	3	$8\frac{7}{12}$	(— — — 8 »)
Middelskolen:	1	$9\frac{6}{12}$	(— — — 9 »)
	2	$10\frac{7}{12}$	(— — — 10 »)
	3	$11\frac{6}{12}$	(— — — 11 »)
	4	$12\frac{6}{12}$	(— — — 12 »)
	5	$13\frac{6}{12}$	(— — — 13 »)
	6	$14\frac{1}{12}$	(— — — 14 »)
Latingymnasiet :	1	$15\frac{5}{12}$	(— — — 15 »)
	2	$16\frac{1}{12}$	(— — — 16 »)
	3	$17\frac{7}{12}$	(— — — 17 »)
Realgymnasiet:	1	$15\frac{8}{12}$	(— — — 15 »)
	2	17	(— — — 16 »)
	3	$18\frac{5}{12}$	(— — — 17 »)

III. Fag- og timefordeling.

Den i forrige aarsberetning omhandlede indskrænkning i skoletiden har i skoleaaret 1889—90 været gennemført. Den daglige skoletid har i middelskole og gymnasium været fra 15 minutter før kl. 9 til kl. 2⁵, og denne tid har været fordelt paa 6 skoletimer, af hvilke den første varer 50, de øvrige 45 minutter; til friminuter mellem timerne anvendes tilsammen 45 minutter. Gymnasiet og 6—3 M. har hver dag havt alle 6 timer, 2—1 M. har hver anden dag havt en time mindre. Om smaaskolen se noten s. 40. **Gymnastik** har havt 4 timer ugentlig i gymnasiet og 6 M.; **sløid** er indført med 3 timer ugentlig i 5—1 M.

Omstaaende tabeller viser, hvorledes fagene i de forskellige klasser har været fordelt mellem lærerne; de ved lærernes navn tilfoiede tal betegner fagets ugentlige timetal i klassen:

A. Latin- og real-

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Latin.	Græsk.	Fransk.
3 L. G.	Ecttell 2	Norby 4		Grøterud 7 (Eninsp.2)	Aars 8	Brekke 2
2L.G.*)	Ecttell 1	Norby 2 Heyerdahl2		Grøterud 10	Aars 5 Grøterud 2	Brekke 2
1 L. G.	Ecttell 1	A.Aubert 3	Voss 1	V.Aubert 9	Grøterud 8	Brekke 4
6 M. a.	Arnesen 2	A.Aubert 3	Nicolaysen 3	Hofgaard 7		Hougen 4
5 M. a.	Arnesen 2	A.Aubert 3	Nicolaysen 3	Skattum 8		Hougen 4
4 M. a.	B. Jacob- sen 2	A.Aubert 4	Voss 4	Voss 8.		
4M.b**	Fredriksen 2	V.Aubert 4	Hougen 4	Heyerdahl 8		
				Engelsk.	Tegning.	
3R.G.*)	Ecttell 2	Norby 4			Spjeldnæs1 Brekke 5	Brekke 2
2R.G.*)	Ecttell 1	Norby 2 Heyerdahl2	Nico- laysen 1		Holst 1 Spjeldnæs1	Brekke 2
1R.G.*)	Ecttell 1	V.Aubert 3		Nicolaysen 5	Spjeldnæs 2	Hougen 4
6 M. b.	B. Jacob- sen 2	A.Aubert 3	Nicolaysen 4	Nicolaysen 5	Spjeldnæs 1	
5 M. b.	Ubberud 2	A.Aubert 3	Nicolaysen 5	Brekke 5	Spjeldnæs 1	
5 M. c.	Ubberud 2	Norby 3	Norby 5	Brekke 5	Spjeldnæs 1	
4M.b**	Fredriksen 2	V.Aubert 4	Hougen 4	Hougen 5	Spjeldnæs 2	
4 M. c.	Fredriksen 2	Fredriksen 4	Voss 4	Brekke 5	Spjeldnæs 2	

Gymnastik Lunde: 3 L. G. og 3 R. G. 4 t.; Wettre: 2 L. G.,
2 R. G., 1 L. G., 1 R. G. 4 t.; 6 M. 4 t.; 5 M. 3 t.; Lunde:
4 M. 3 t.

Sløid Borgersen og Drivdal: 5 M. a. 3 t., 5 M. b. 3 t., 5 M. c.
3 t., 4 M. c. 3 t.; Borgersen og Nestaas: 4 M. b. 3 t. Chr.
Jacobsen og Drivdal: 4 M. a. 3 t.

*) 2 L. G. har været kombineret med 2 R. G. i religion, norsk, fransk
og historie; 3 R. G. har været kombineret med 2 R. G. i engelsk og
1 t. i konstruktionstegning, 1 t. med 1 R. G. i frihaandstegning,
2 R. G. og 1 R. G. i tysk 1 t., geografi 1 t., naturfag 1 t., tegning 1 t. og
matematik 2 t.

***) Kombineret latin- og engelsk klasse.

afdelingen.

	Historie.	Geografi.	Naturfag.	Matematik og regning.	Skrivning.
3 L. G.	Schjøth 3			Johannesen 3	
2 L. G.	Skattum 3			Schulerud 3	
1 L. G.	Skattum 3			Johannesen 2	
6 M. a.	Norby 3	Arstal 2	Henrichsen 2	Schulerud 6	
5 M. a.	Arnesen 2	Arstal 2	Birkeland 3	Johannesen 6	
4 M. a.	B. Jacobsen 2	Skattum 2	Chr. Jacobsen 2	Johannesen 5	
4 M. b.	V. Aubert 2	Arstal 2	Chr. Jacobsen 2	Birkeland 5	Thorsen 1
3 R. G.	Schjøth 3	Johannesen 1	Schulerud 6	Johannesen 6	
2 R. G.	Skattum 3	} Johannesen 1	+ 5	+ 4	
1 R. G.	Norby 3		} Schulerud 1	Holst 2	
			+ 4	+ 4	
6 M. b.	B. Jacobsen 3	Neuberth 2	Henrichsen 2	Hals 6	
5 M. b.	Ubberud 2	Neuberth 2	Birkeland 3	Birkeland 6	
5 M. c.	Ubberud 2	Arstal 2	Henrichsen 3	Hals 6	
4 M. b.	V. Aubert 2	Arstal 2	Chr. Jacobsen 2	Birkeland 5	Thorsen 1
4 M. c.	Ubberud 2	Skattum 2	Schulerud 2	Schulerud 5	Thorsen 1

Sang: Lammers: gymnasierne 3 t.; 5 M. 1 t.; 4 M. 1 t.

B. Fælles-

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Historie.
3 M. a.	Nestaas 3	Myhre 5	Myhre 5	Skattum 3
3 M. b.	Fredriksen 3	Hougen 5	Hougen 5	Spjeldnæs 3
2 M. a.	Fredriksen 3	Fredriksen 5	Fredriksen 5	Spjeldnæs 2
2 M. b.	Chr. Jacobsen 3	Ubberud 5	Ubberud 5	Skattum 2
2 M. c.	Chr. Jacobsen 3	Myhre 5	Myhre 5	Skattum 2
1 M. a.	Nestaas 3	Hofgaard 4	Hofgaard 5	Heyerdahl 3
1 M. b.	Spjeldnæs 3	Schollert 4	Schollert 5	Chr. Jacobsen 3
3 S. a.	Thea Jensen 3	Thea Jensen 8		Thea Jensen 3
3 S. b.	Schollert 3	Schollert 8		Schollert 3
2 S. a.	Aug. Holstad 3	Aug. Holstad 9		
2 S. b.	Nestaas 3	Nestaas 9		
1 S. a.	Agn. Holstad 3	Agn. Holstad 9		
1 S. b.	Aannerud 3	Aannerud 9		

Gymnastik: Clausen: 3 M. 3 t.; 2 m. 3 t.; 1 M. 3 t.

Sløid: Borgersen og Drivdal: 3 M. a. 3 t., 3 M. b. 3 t., 2 M. a. 3 t., 2 M. b. 3 t., 1 M. a. 3 t., 1 M. b. 3 t. Chr. Jacobsen: 2 M. c. 3 t.

afdelingen.

	Geografi.	Naturfag.	Regning.	Skrivning.	Tegning.
3 M. a.	Skattum 2	Chr. Jacobsen 2	Thorsen 5	Thorsen 2	Spjeldnæs 2
3 M. b.	Schollert 2	Chr. Jacobsen 2	Neuberth 5	Aannerud 2	Spjeldnæs 2
2 M. a.	Neuberth 2	Neuberth 2	Neuberth 3	Aannerud 2	Spjeldnæs 2
2 M. b.	Schollert 2	Chr. Jacobsen 2	Svendsen 3	Chr. Jacobsen 2	Spjeldnæs 2
2 M. c.	Neuberth 2	Chr. Jacobsen 2	Thorsen 3	Aannerud 2	Spjeldnæs 2
1 M. a.	Spjeldnæs 3		Neuberth 4	Wang 4	
1 M. b.	Chr. Jacobsen 3		Neuberth 4	Wang 4	
3 S. a.	Thea Jensen 3		Thea Jensen 4	Jensen 3	
3 S. b.	Schollert 3		Neuberth 4	Wang 3	
2 S. a.	Aug. Holstad 3		Aug. Holstad 5	Holstad 4	
2 S. b.	Nestaas 3		Nestaas 5	Nestaas 4	
1 S. a.			Holstad 6	Holstad 6	
1 S. b.			Aannerud 6	Aannerud 6	

Sang: Drivdal: 3 M. 1 t.; 2 M. 1 t.; 1 M. 1 t.

IV. Undervisningen.

Indførelsen af sløid og den kortere skoletid har ikke medført væsentlige forandringer i skolens læseplan; der er i de kortere timer gjennemgaaet i det væsentlige de samme pensaa som tidligere, da de fleste af timerne var noget længere. Om virkningen af den i sig selv vistnok særdeles ønskelige indskrænkning af skoletiden er det endnu for tidligt at udtale noget bestemt; men saa meget kan allerede nu siges, at naar et nyt fag er indført, og timerne i de gamle fag er noget forkortede, vil det, forat elevernes udvikling skal gaa sin sunde og rolige gang samtidig med, at kundskaberne tilegnes, vistnok være i høj grad paakrævet, om der kunde løses noget i de ved lov og reglement opstillede fordringer.

I aarsberetningen for 1887—88 er der for de fleste fags vedkommende givet udførligere forklaring om fremgangsmaaden; her meddeles ligesom i forrige aarsberetning en oversigt over, hvad der er gjennemgaaet i de forskjellige fag:

I. Smaaskolen.*).

Religion.

1 Sm. (3 timer ugentlig). Det vigtigste af 1ste Mosebog og de vigtigste afsnit af Jesu liv fortalt og gjenfortalt, bibelske billeder er forevist. Nogle lette salmevers.

2 Sm. (3 t.) De vigtigste begivenheder af det gamle og det nye testamente fortalt (i tilslutning til Vogts mindste bibelhistorie) og gjenfortalt; bibelske billeder er forevist. Nogle lette salmevers.

3 Sm. (3 t.) Vogts mindste bibelhistorie, det gamle testamente. Af katekismen de tre første parter uden Luthers forklaringer. Nogle lette salmevers.

*) Det ugentlige timetal er for smaaskolens klasser sat til 24. Herved er dog at merke, at der i disse klasser hver dag fragaar ialt henimod en time til frikvarterer (leg paa gaardspladsen), samt at 1ste klasse i de første uger af skoleaaret, som her begynder 1ste september, kun er paa skolen 3 timer daglig.

Norsk.

1 Sm. (9 t.) Efter lyd- og skrive-læsemetoden læsning af sammenhængende latinsk og gotisk tryk; de latinske skrifttegn indøvet. Eriksen og Paulsens læsebog, 1ste del, 5te udgave, (taget i brug først i november). Gjenfortælling af eventyr. Nogle lette vers.

2 Sm. (9 t.) Eriksen og Paulsens læsebog, 2den del, 1ste afdeling. Afskrift efter læsebogen med stavelsedeling flere gange om ugen, dels hjemme, dels paa skolen. Enkelte digte.

3 Sm. (8 t.) Eriksen og Paulsens læsebog, 2den del, 2den afdeling. Afskrift hjemme og diktat 2 gange ugentlig. Ordklasserne gennemgaaet. Enkelte digte.

Historie.

2 Sm. I de norske timer er i sidste halvjaar en del af tiden anvendt til fortælling og gjenfortælling af de gamle gudesagn.

3 Sm. (3 t.). De gamle gude- og heltesagn og det vigtigste af Norges historie indtil Harald Haardraades død fortalt og gjenfortalt.

Geografi.

2 Sm. (3 t.). Efter en kort forklaring af de vigtigste geografiske begreber fortalt om jordens bevægelse og dens skikkelse; under en udflugt med klassen er eleverne orienteret i den nærmeste omegn; en kort oversigt er meddelt over Europa, noget fuldstændigere fortalt om Norge og Sverige. Globus og kort benyttet.

3 Sm. (3 t.). En noget udførligere gennemgaaelse af himmellegemerne, jordens bevægelse, naturforhold, klima og vegetation.

En kortfattet gennemgaaelse af de enkelte europæiske lande, deres beskaffenhed, næringsveie og størrelse; byer; hovedstædernes størrelse; de større bjergkjeder og floder.

Regning.

1 Sm. (6 t.). Tallene 1—100 gennemgaaet med række-

tælling; kugleramme benyttet som anskuelsesmiddel; stadig praktiske eksempler.

2 Sm. (5 t.). Indøvet addition, subtraktion og multiplikation med ensifret multiplikator. Neuberths regnetabel benyttet.

3 Sm. (4 t.). Gjennemgaaet de fire regningsarter ved ensbenævnte tal. Neuberths regnetabel benyttet.

Skrivning.

1 Sm. (6 t.). I begyndelsen benyttet tavle; den rigtige stilling indøvet; man begyndte med at skrive streger, derpaa tal og endelig bogstaver, efterhvert som lydene lærtes i norsk-timerne.

I november toges 1ste hefte af Thorsen og Wangs skrivebøger i brug. Ved siden af forskriftsbogen brugt øvelsesbog, hvori grundtrækkene først lært og indøvet efter forskrift paa vægtavlen. Grundtrækkene til de smaa latinske bogstaver og disse selv indøvet.

2 Sm. (4 t.). 1ste hefte af Thorsen og Wangs skrivebog (repetition) og øvelsesbog nr. 1; øvelsesbogen benyttet saaledes, at der i 1ste halvaar blev skrevet korte ord med smaa forbogstaver af lignende art som i sidste del af skrivebogens 1ste hefte; i andet halvaar gennemgaaet de store bogstaver — som forberedelse for 2det hefte af skrivebogen.

3 Sm. (3 t.). Thorsen og Wangs skrivebog, 2det hefte, og øvelsesbog nr. 1. I øvelsesbogen skrevet i 1ste halvaar længere ord med smaa forbogstaver; i 2det halvaar korte ord med store forbogstaver — som forberedelse for skrivebogens 3dje hefte.

Middelskolen.

Religion.

1 M. (3 t.). Vogts mindste bibelhistorie, det nye testamente læst og repeteret. Katekismens tre første parter med Luthers forklaringer læst og repeteret. Nogle salmevers.

2 M. (2 t.). Vogts mindste bibelhistorie indtil «Saul», læst og repeteret; læsning i bibelen. Katekismens to sidste parter er læst og alle parter repeteret (med Luthers forklaringer). Nogle salmevers. Fra begyndelsen af kirkeåret er gennemgaaet evangelierne for følgende søndag (og festdage).

3 M. (3 t.). Vogts bibelhistorie for borgerskoler, fra Ruths bog til det nye testamente læst og repeteret; læsning i bibelen. Katekismens fem parter repeteret; en del af «Sentenser af Guds ord». Nogle salmer. Fortsat gennemgaaelse af søndagsevangeliene.

4 M. (2 t.). Vogts bibelhistorie for borgerskoler fra det nye testamente til «Palmesøndag». Pontoppidans forklaring (Sverdrups udgave) 1ste part. Repetition.

5 M. (2 t.). Vogts bibelhistorie for borgerskoler læst og repeteret fra «Palmesøndag» og ud. Pontoppidans forklaring (Sverdrups udgave) 2den part læst og for den større dels vedkommende repeteret.

6 M. (2 t.). Repetition af Vogts bibelhistorie for borgerskoler. Pontoppidans forklaring (Sverdrups udgave) læst ud og repeteret (det indcirklede er forbigaaet baade ved første gangs læsning og ved repetitionen).

Norsk.

1 M. (Indtil 1ste februar 9, senere 5 timer *). Eriksen og Paulsens læsebog, 2den del, 3dje afdeling. Enkelte digte. Hofgaards grammatik, §§ 1—23 (indledning), §§ 71, 73, 76—80 (om verbet, dets tider i aktiv, infinitiv og participier, stamformer, sterk og svag böining). Analyse efter Jensens eksempel-samling og efter eksempler paa vægtavlen. Diktat i første halv-aar i regelen 2, fra 1ste februar 1 gang om ugen. Af Aars's retskrivningsregler er de vigtigste regler indøvet ved diktaterne.

2 M. (5 t.). Eriksen og Paulsens læsebog, 3dje del, efter udvalget for denne klasse (se fortalen til 5te udgave). Digte (Raad for uraad, Kong Harald og islændingen, Dyre Vaa, Smeden paa Helgeland, Isfarten, Fridtjovs vikingebalk). Hofgaards gramma-

*) Smlgn. noten s. 46.

tik: repetition af 1 Ms. pensum, hovedsætninger og bisætninger. formlæren. Analyse dels efter Jensens eksempelsamling, dels efter læsebogen. Diktat dels 1, dels 2 gange ugentlig; Aars's retskrivningsregler; af tegn indøvet komma og semikolon.

3 M. (5 t.). Eriksen og Paulsens læsebog, 3dje del, først en del af udvalget for 2 M., siden efter udvalget for denne klasse (se fortalen til 5te udgave). Digte (Dyre Vaa, Sinklarvisen, Olav Trygvesson, Traverbanen, Smeden og bageren). Hofgaards grammatik: repeteret om ordstilling og om hovedsætninger og bisætninger, læst om den enkelte sætning og dens dele; analyse efter læsebogen, tildels skriftlig analyse af lettere eksempler. Diktat 1 gang om ugen; i 2det halvaar begyndt med gjenfortælling (afvekslende med diktaten); Aars's retskrivningsregler; tegnene indøvet.

4 M. (4 t.). Eriksen og Paulsens læsebog, 3dje del. En større del af det for klassen opførte udvalg (se fortalen til 5te udgave). Digte, tildels lært udenad: Terje Viken, Hundemordet, Kokosnodden, Blomster-Ole, Den engelske kaptein, Aasgaardsreien m. fl.). Hofgaards grammatik: repeteret indledningen og formlæren, analyse efter læsebogen. 1 time om ugen anvendt til skriftlige øvelser: diktat, gjenfortælling og stil; Aars's retskrivningsregler. Stilopgaver: Et brev til en ven om en dag i sommerferien. — Fortæl om hesten (om hunden) og dens nytte. — Paa skøitebanen (eller: Paa isen). — Det var kjækt gjort! — Julaften 1889. — En Tycho Brahes dag. — En spøgelseshistorie, som har en naturlig forklaring. — Den kloge hund. — Selvvalgt opgave. — En skovtur. — Min fødselsdag. — En ildebrand. — Naar vaaren kommer.

5 M. (3 t.). Eriksen og Paulsens læsebog, 3dje del. Læst en større del af det for klassen opførte udvalg (se fortalen til 5te udgave); desuden Holbergs Den politiske kandestøber efter Eriksens udvalg af danske og norske forfattere, 1ste del. Oplysninger om de læste forfattere dels efter læsebogen, dels efter Norbys lille litteraturhistorie. Digte (Gamle Norge. Dalvise. Kjeld Stub. Aasgaardsreien. Brudefærden. I Kivledal). Hofgaards grammatik: det meste af formlæren; i en af klasserne er

ogsaa flere afsnit af formkæren repeteret; analyse efter læsebogen. Et skriftligt arbejde hveranden uge: diktat, gjenfortælling og mest stil; Aars's retskrivningsregler. Stilopgaver: En vakker høstdag. — En styg høstdag. — Mine friluftsfornøielser nu om dagen. — Fortæl om det liv, som vaaren bringer. — Lidt om Kristiania havn og livet der. — Stortorvet. — Om Sankthanshaugen, anlæggene der og udsigten derfra. — En Sløidtime. — En reise ved vintertid. — Vore vigtigste fødemidler, og hvorledes vi faar dem. — Min første tur paa jernbanen. — At slaa bal. — Da jeg gik vild. — Vore almindeligste husfugle.

I en af klasserne har disciplene holdt foredrag.

6 M. (3 t.). Læsning efter Eriksen og Paulsens læsebog, 3dje del, og efter Eriksens udvalg af danske og norske forfattere, 1ste del. Der lagdes op til middelskole-examen: Holberg: Den politiske kandestøber; Bergen og Bergenserne; Krigsrustningerne paa Anholt. Wilster: Ludvig Holberg. Wessel: Brodne kar i alle lande. Wergeland: Lad-Hans; Norges herlighed; For Norges storting. Gnieren og drankeren. Welhaven: Aasgaardsreien. For Norges seilere; Det fredede træ. A. Munch: Brudéfærden. Bjørnson: Faderen; Gamle Norge; Fædrelands-sang. Lie: Nordfjordhesten. Aasen: Dei vil altid klaga og kyta; Dei gamle fjelli. Vinje: Gjeite. Desuden særskilt i **6 M a**: J. N. Brun: Norges herlighed. M. Hansen: Familien paa Stensæt. Wergeland: Menigmands juleønske for Karl Johan; Til Herman Fos. Welhaven: St. Olafs mildhed. Bjørnson: I en tung stund. Ibsen: Paa Akershus. Lie: Stormen. Og særskilt i **6 M. b**: Wessel: Smeden og bageren. Asbjørnsen: En nat i Nordmarken. Moe: Blind-Anne; Blomster-Ole; Fanitullen. Aasen: Haraldshaugen.

Oplysninger om forfattere og digtarter meddeltes mundtlig. Af Hofgaards grammatik læst om versemaalene og ved siden deraf repetition.

En stil hveranden uge; opgaver: Fra mine sommerferier. — Fortæl lidt om det liv og den virksomhed, vaaren bringer. — Fortæl om fæstningen (Akershus) og dens beliggenhed. —

Giv en kort skildring af hovedpersonerne i Den politiske kandestøber. — Vor skjærgaard. — En vakker høstdag. — Norges bjergbygning (skolestil). — Endelig kom sneen (tentamensopgave). — En skildring af juleferierne. — En reise ved vintertid. — Den norske sjømand. — En norsk udvandrerfamilie. — Hollands naturlige beskaffenhed. — Fortælling om et eller andet dyr (stilens overskrift dyrets navn, f. eks. Brunen, Trofast). — Træveksten i Norge.

Tysk.

1 M. (4 timer fra februar^{*)}. Kr. Lassens tyske læsebog, 3dje udgave; til s. 13. Diktat 1 à 2 gange om ugen.

2 M. (5 t.). Kr. Lassens læsebog; repeteret de første 19 sider og derefter læst til s. 49 (konjunktiv, s. 49—50, og egne uegte sammensatte verber, s. 51—53, er ikke læst). Af læsestykkerne er læst s. 60—78 (i en af parallelklasserne noget længere). Hofgaards grammatik, substantivernes regelmæssige böining. Skriftlige øvelser har dels været udført paa vægtavlen, dels i stilebøgerne; de har dels bestaaet i oversættelse til tysk af lette eksempler, dels i böiningsøvelser.

3 M. (5 t.). Kr. Lassens læsebog fra s. 69 til s. 139 med forbigaaelse af enkelte læsestykker. Hofgaards grammatik; repeteret substantivernes böining, gennemgaaet adjektiverne, verberne og en del af pronomenerne. Skriftlige øvelser dels 1, dels 2 gange om ugen; de har dels bestaaet i böiningsøvelser, dels i lette eksempler til indovelse af formlæren og de enklere sætningsdele.

4 M. (4 t.). Pauss og Lassens tyske læsestykker, paa latinlinjen omtr. 50, paa engelsklinjen omtr. 40 sider; stykker af læsebogen er delvis lært udenad til gjenfortælling. Hofgaards grammatik, repetition af vigtigere dele af formlæren, af sætningslæren ud om akkusativens brug (uden anmerkninger). 1 skolestil om ugen efter Knudsens stiløvelser, paa engelsklinjen ogsaa nogle hjemmestile; stilene blev ofte paa latinlinjen, og altid paa engelsklinjen analyseret forud, tildels skriftlig.

*) Undervisningen i tysk begyndte ikke som sedvanlig i januar, fordi saa mange elever maatte forsømme i denne maaned paa grund af influenza.

5 M. (Paa latinlinjen 3, paa engelsklinjen 5 timer). Læsning efter Pauss og Lassens tyske læsestykker. 1 skolestil om ugen efter Hofgaards opgaver (oftere fuldendt som hjemmestil); paa engelsklinjen ogsaa mundtlige øvelser. Hofgaards grammatik, repeteret formlæren og læst det vigtigste af syntaksen.

6 M. (Paa latinlinjen 3, paa engelsklinjen 4 timer). Læsning efter Pauss og Lassens læsebog samt efter Hauffs Märchen, tildels ex tempore. Repetition af Hofgaards grammatik. Paa latinlinjen 1 skolestil hver uge efter Hofgaards opgaver (oftere fuldendt som hjemmestil); paa engelsklinjen dels mundtlige øvelser, dels stil 2 gange om ugen, ofte efter forudgaaende analyse.

Latin.

4 M. (8 t.). Andersens latinske læsebog til s. 29, Schreiners grammatik, det vigtigste af formlæren; enkelte regler af syntaksen, som ofte kom til anvendelse. Stil 1 à 2 gange om ugen efter eksempler, som dels blev taget fra læsebogen, dels særlig udarbejdet.

5 M. (8 t.). Efter Andersens læsebog (med forbigaaelse af mange eksempler) gennemgaaet viljesætninger og de substantiviske bisætninger. Efter Voss's udvalg af latinske klassikere er læst 6 feltherrer af Cornel: Miltiades, Aristides, Pausanias, Cimon, Lysander og Agesilaus; af Cæsar, de bello Gallico, 1ste bog, kap. 1—19. Af Schreiners grammatik repeteret formlæren, af syntaks gennemgaaet kasuslæren og hovedreglerne i sætningslæren. Stil 1 à 2 gange ugentlig, almindelig paa skolen, efter sammenhængende opgaver, som er udarbejdet for klassen; i 2det halvaar 1 time ugentlig extemporal oversættelse efter Hofgaards stilopgaver.

6 M. (7 t.). Efter Voss's udvalg Cæsar, de bello Gallico, 1ste bog fra kap. 18; 2den bog; 500 vers af Phædrus's fabler; det hele pensum repeteret. Schreiners grammatik repeteret. Stil, dels hjemme, dels hver uge paa skolen i 2 sammenhængende timer efter Hofgaards stilopgaver og efter autograferede opgaver.

Engelsk.

4 M. (5 t.). Brekke, Lærebog i engelsk for begyndere; gennemgaaet I. Udtaleøvelser, s. 1—5; derpaa II. Øvelsesstykker med oversættelse og læsestykker, s. 12—78; i sammenhæng med øvelsesstykkerne er gennemgaaet og repeteret IV. Grammatik. I første halvaar endel diktater til indøvelse af retskrivningen, i andet halvaar stil en gang om ugen efter III. Øvelser i oversættelse fra norsk.

5 M. (5 t.). Brekkes begynderbog 10 sider, Brekkes læsebog for middelskolen, 5te og 6te klasse, 55 sider. Af Westerns grammatik syntaksen (endel eksempler oversprungne), samt præpositioner og synonymmer efter Løkkes stiløvelser. Stil en gang om ugen efter autograferet aftryk af opgaver, udarbejdede paa grundlag af læsebogen.

6 M. (5 t.). Læsning efter Brekkes læsebog, dels efter forberedelse hjemme, dels ex tempore. Westerns grammatik. Stil en gang om ugen efter Brekkes opgaver, saaledes at 1 time er anvendt til skolestil, og resten af opgaven er fuldført hjemme.

Fransk.

6 M. (4 t.). Knudsen og Wallems læsebog for begyndere, omtrent 45 sider. Det tilsvarende af Knudsens grammatik indøvet.

Historie.

1 M. (3 t.). I første halvaar fortalt og gjenfortalt de vigtigste begivenheder af Norges historie fra Magnus Barfod til Kalmar-unionen. I 2det halvaar læst og for en større del repeteret Eriksens lille verdenshistorie indtil middelalderen. Historisk atlas.

2 M. (2 t.). Eriksens lille verdenshistorie fra middelalderen og ud; repeteret hele bogen.

3 M. (2 t.). Nissens verdenshistoriens vigtigste begivenheder fra Perserkrigene til middelalderen. Petersens Norges, Sveriges og Danmarks historie for middelskolen, 2den udgave ved G. Storm, fra begyndelsen til Kalmar-unionen. Repetition.

4 M. (2 t.). Nissens verdenshistorie fra middelalderen til trediveaarskrigen. Petersens Norges, Sveriges og Danmarks historie fra Kalmar-unionen til freden i Stettin (s. 97); i en af klasserne 10 sider længere (til «De nordiske magter i trediveaarskrigen»). Repetition.

5 M. (2 t.). Nissens verdenshistorie fra trediveaarskrigen og ud. Petersens Norges, Sveriges og Danmarks historie fra den nordiske syvaarskrig og ud. Repetition.

(2 af parallelklasserne havde i en mindre del af skoleaaret 3 timer ugentlig, idet en time blev taget fra sløiden, da tiden viste sig for knap til at naa pensum.)

6 M. (3 t.). Repetition af Nissens verdenshistorie og Eriksens Norges, Sveriges og Danmarks historie.

Geografi.

1 M. (3 t.). Erslev, almindelig geografi, med forbigaaelse af indledningen.

2 M. (2 t.). En kort indledning til geografien gennemgaaet i tilslutning til de første blade af Erslevs almindelige geografi. Derpaa læst og repeteret efter Geelmuydens geografi for middelskolen (Arstals udgave) Australia og Afrika. Korttegning er anvendt.

3 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi (Arstals udgave) læst Amerika og Asia. Korttegning efter Arstals landomrids.

4 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi (Arstals udgave) læst Europa indtil Rusland (excl.). Korttegning efter Arstals landomrids.

5 M. (2 t.). Efter Geelmuydens geografi Rusland, Norge, Sverige, Danmark, de britiske øer. Korttegning som før.

6 M. (2 t.). Geelmuydens geografi repeteret, idet nu ogsaa indledningen er medtaget. Korttegning som før.

Naturkundskab.

2 M. (2 t.). Efter en indledning til forstaaelse af naturens hovedafdelinger og om menneskets og dyrenes vigtigste organer læst pattedyr og fugle (Sørensens lærebog).

3 M. (2 t.). Krybdyr, fiske og leddyr; fremdeles planternes ydre bygning (Sorensens lærebog).

4 M. (2 t.). Menneskets legeme og de lavere dyr fra bloddyrene; repeteret planternes ydre bygning, gjennemgaaet de vigtigste plantefamilier (Sorensens lærebog).

5 M. (3 t.). Læst og repeteret Henrichsens lærebog i fysik.

6 M. (2 t.). Repeteret dyrerigets og planterigets naturhistorie (Sorensens lærebog) og fysiken (Henrichsens lærebog).

Regning og matematik.

1 M. (4 t.). Repeteret de fire regningsarter med uensbrevte tal; senere gjennemgaaet regningsarterne med uensbrevte tal. Johannesens regnebog, 1ste hefte.

2 M. (3 t.). Repeteret 1 M.s pensum; gjennemgaaet addition og subtraktion af brøk og begyndt gjennemgaaelse af multiplikation og division af brøk. Johannesens regnebog, 1ste og 2det hefte.

3 M. (5 t.). Alle fire regningsarter i almindelig brøk; decimalbrøk. Johannesens regnebog, 2det hefte.

4 M. (6 t.). Johannesens aritmetik og algebra, 1ste bog (i en af parallelklasserne noget mindre). Bonnevis geometri til parallelle linjer. I praktisk regning gjennemgaaet enkelt og sammensat reguladetri. Johannesens regnebog, 3dje hefte.

5 M. (6 t.). Johannesens aritmetik og algebra, ud 3dje bog. Bonnevis geometri fra 99 (parallelogrammet) 1ste bog ud, 2den bog og 3dje bog; skriftlige opgaver efter Getz's konstruktionsbog. Praktisk regning efter Johannesens regnebog, 3dje hefte: fortsat med sammensat reguladetri; procent- og renteregning.

6 M. (6 t.). Johannesens lærebog i aritmetik og algebra, 4de og 5te bog; repetition af det hele pensum. Bonnevis geometri, 4de, 5te og 6te bog; repetition. Johannesens regnebog, 3dje hefte: repetition af sammensat reguladetri, procent-

renteregning; 4de hefte: gennemgaaet og repeteret rabat-, diskonto-, delings- og blandingsregning samt rentes rente; i sidste halvaar skriftlige arbejder efter Johannesens Blandede opgaver.

Skrivning.

1 M. (4 timer ugentlig). Thorsen og Wangs skrivebog, 3dje hefte og øvelsesbog nr. 2, som blev benyttet saaledes, at der en kort tid blev skrevet længere ord med smaa forbogstaver, derefter korte ord med store forbogstaver, som forberedelse for den sidste del af skrivebogens 3dje hefte.

2 M. (2 t.). Thorsen og Wangs skrivebog, 4de hefte og øvelsesbog nr. 2, skrevet længere ord med stor forbogstav.

3 M. (2 t.). Thorsen og Wangs skrivebog, 5te hefte og øvelsesbog nr. 2, brugt som i 2 M., men med vanskeligere bogstavforbindelser.

4 M. (1 t. paa engelsklinjen). Til udvikling af haandskriften er her benyttet diktat i enkeltlinjeret skrivebog; derhos øvelsesbog nr. 2, benyttet paa samme maade som i 3 M.

5 M. og 6 M. har ugentlig indleveret 1 skriveprøve.

Tegning.

1 M. Lodrette og vandrette linjer; kvadrat samt figurer dannede i og af kvadratet.

2 M. (2 t.). Kvadrat, trekant, sekskant og ottekant med indlagte retlinjede figurer; cirkelen og lette figurer afledede af cirkelen, ovaler og rosetter, femkanten; lette bladformer, baandslyngning af krumme linjer. H. Petersens tegneapparat, 1ste gruppe.

3 M. (2 t.). Repeteret cirkelen og rosetter; enkelt og dobbelt spiral; lette bladformer og lette ornamenters. H. Petersens tegneapparat, 2den gruppe.

4 M. (2 t., kun paa engelsklinjen). Lette ornamenters, bladformer, lotos, eggstav og spiraler o. l.

5 M. (2 t., kun paa engelsklinjen). Fladeornamenter, især efter antiken. Ved siden deraf projektionstegning.

6 M. (1 t., kun paa engelsklinjen). Som i 5 M.

I 4—5 M. er brugt H. Petersens tegneapparat, 3dje gruppe.

III. Gymnasiet.

Religion.

1 L. G. og 1 R. G. (1 t.). Vogts kirkehistorie, 5te udg., læst og repeteret til Schweizer-reformationen.

2 L. G. og 2 R. G. (1 t.). Vogts kirkehistorie, 5te udg., fra Schweizer-reformationen læst ud og repeteret. Lukas' evangelium kap. 1—4 (2 L. G. i grundteksten, 2 R. G. i oversættelse); Platous forklaring benyttet.

3 L. G. og 3 R. G. (2 t.). Johannes' evangelium — med benyttelse af J. N. Bruns forklaring — læst ud og repeteret (3 L. G. i grundteksten, 3 R. G. i oversættelse). Vogts kirkehistorie repeteret.

Norsk.

1 L. G. (3 t.). Litteratur: Af Eriksens Udvalg af norske og danske forfattere, 1ste del: Wessels Kjærlighed uden strømper og Til Hr. Jens Baggesen, af Oehlenschläger Hakon Jarl, 3dje akt, Guldhornene, Kong Hroar og fuglen, Ridderen ved kulsvierhytten; gamle danske folkeviser, stykkerne af Kristjern Pedersøn, enkelte stykker af Kingo, Holberg, Ambrosius Stub, Tullin, det meste af Ewald; desuden forelæst stykker af Petter Dass, Oehlenschläger, Ingemann, Kaalund, Welhaven, Jonas Lie, Nordahl Rolfsen, Ivar Aasen og Vinje.

Litteraturhistorie: Gjennemgaaet uden brug af lærebog Wessel, Baggesen og Oehlenschläger; af Eriksens Den danske og norske poesis historie fra begyndelsen til «Den danske litteratur i det 19de aarhundrede» (med foreløbig forbi-gaaelse af Claus Frimann, Rahbek, E. Storm og P. A. Heiberg).

Stile hver tredje uge, i regelen efter en kort gennem-gaaelse paa forhaand:

Norge som turistland. — Fortæl om høsten og de tanker, den bringer. — Norges skjærgaard. — Om Johan Herman Wessel. — Lidt om slouden og dens betydning som skolefag. — En reise ved vintertid. — Efter valg enten: Anlæggene paa Holmenkollen eller: Bygdø eller: Kristianiadalen. — Om folkeviserne (efter udførligere gennemgaaelse). — En morsom udflugt. — Fodturlivet.

1 R. G. (3 t.). Litteratur: Af Eriksens Udvalg af norske og danske forfattere, 1ste del: Wessel, Ewald, Baggesen (undtagen «Af Kallundborgs krønike»), Oehlenschlägers Guldhornene og «Af Hakon Jarl»; fremdeles de fleste prøver af litteraturen for Holberg og et stykke af Peder Paars; af udvalgets 2den del: De tre Helligaftener af Blicher.

Litteraturhistorie omtrent som 1 L. G.

Stile (som i 1 L. G.): Turistliv i Norge. — Paa jagt en høstmorgen. — Et minde. — Om Kjærlighed uden strømper. — Karl den tolvte. — Ungdommen. — Johannes Ewald. — Indianerne. — Rusland. — Selvvalgt emne. — En udflugt i Pinsen 1890.

2 L. G. og 2. R. G. (4 t.). Litteratur: Af Pauss og Lassens norske læsebog, 3dje trin, 3dje afdeling: gennemgaaet stykkerne af Wergeland og Welhaven. Øvelser i oplæsning fra katedret (stykker af Maurits Hansen, A. Munch, Kr. Elster).

Litteraturhistorie: Af Eriksens Den danske og norske poesis historie «Den nyere norske litteratur».

Stile hver tredje uge: Jagten i vort land. — Holmenkollen og de nye anlæg der. — Hvorfor bør vi være varsomme i vore domme om andre? — Hvilken indflydelse har dampkraftens opdagelse havt paa kulturlivet? — Den norske skjærgaard og livet og bedriften der. — Vore jernbaner og deres betydning for land og folk. — Tale ved afsløringen af Tordenskjolds monument. — Normannertogene og deres historiske betydning. — Hvilken betydning har vor tids avislitteratur for den almindelige oplysning og dannelse? — Hvorfor bør et folk frede om

sine historiske minder? — (Stilene er mer eller mindre fuldstændig gjennemgaaet paa forhaand).

Oldnorsk: Det vigtigste af Nygaards grammatik indtil «Præpositionerne». Af Nygaards «Udvalg af den norrøne litteratur» Tors færd til Utgardeloke, Balders død, Lokes straf, Egil Skalgrimsson og 4 sider af stykket om Haakon den godes død.

3 L. G. (4 t.). Litteratur: Holbergs Erasmus Montanus (Jægers udgave). Udvalgte digte af Wergeland, Welhaven, Bjørnson, Ibsen.

Litteraturhistorie: Den norrøne litteratur efter Nygaards «Udvalg»; det vigtigste af Eriksens større litteraturhistorie repeteret.

Stile hver tredje uge: Hvilken indflydelse har dampkraftens opdagelse havt paa kulturlivet? — Fortrin og ulemper ved vort lands beliggenhed og naturbeskaffenhed? — Island, historisk og geografisk. — Om fordomme. — Tale ved Tordenskjoldsmonumentets afsløring (skrevet paa skolen). — Hoflighed og dens værd. — Hvad skylder vi det borgerlige samfund, som vi tilhører, og hvilke forpligtelser paalægger denne gjæld os? (tentamen). — Gustav Adolfs personlighed og historiske betydning. — Hvorvidt kan saavel for megen som for liden selvtillid have skadelig indflydelse paa ens udvikling og virksomhed? — Tale for universitetet (svar paa velkomsthilsen til russen). — Hvorfor blev Olav den hellige vor nationalhelgen og fornemste sagnhelt?

Oldnorsk: Nygaards grammatik repeteret. Af Nygaards udvalg af den norrøne litteratur «Om Sigmund Brestesson og Trond i Gata» læst ud; derefter Balders død, Lokes straf, Erling jarls fald; Hamarsheimt, Hávamál, Guðrúnarkviða. Hovedregler af verslæren.

3 R. G. (4 t.). Litteratur: Wessels Kjærlighed uden strømper (Jægers udgave). Udvalgte digte af Wergeland, Welhaven, Bjørnson, Ibsen.

Litteraturhistorie	} som 3 L. G.
Stile	

Oldnorsk: som 3 L. G., kun at Tors færd til Utgarde-loke er læst istedenfor Erling jarls fald og Hjalmars død istedenfor Guðrúnarkviða.

Tysk.

1 L. G. (1 t.). Voss's Udvalg af tyske forfattere s. 1—77 og s. 101—150.

1 og 2 R. G. (1 t.). Af samme bog s. 2—77 (Schillers Wilhelm Tell) og Göthes Faust 1ste del, dels oversat fra tysk, dels læst høit efter P. Hansens oversættelse.

Latin.*)

1 L. G. (9 t.). Ciceros Cato maior, Pro lege Manilia og 1ste tale mod Catilina. Sallusts Catilina. Sætningslæren efter Gjør og Johanssens schema; kasuslæren og verbalbøiningen efter Schreiners grammatik. En skolestil hver uge efter Johanssens stiløvelser; (naar stilen ikke er bleven færdig i den dertil bestemte time paa skolen, har den tildels været fuldført hjemme); efter gennemgaaelsen af de rettede stile læres disse udenad. (Af timerne er i regelen de 6 (eller 5) anvendt til forfatterlæsning, 1 à 2 til stil eller gennemgaaelse af stile og 1 time til grammatik).

2 L. G. (10 t.). Ciceros 2den og 3dje tale mod Catilina samt 4 kapitler af 4de tale. Af Ovids metamorfoser 1104 vers (skabelsen, de fire tidsaldere, Lykaon, vandfloden, Deukalion og Pyrrha, Pyramus og Thisbe, Dædalus, Philemon og Baucis, Midas, Pentheus og Bacchus, Tidens magt, skytisk vinter, folkefesten). Livius 26de bog. Vergils Æneide 8de bog. Horats's satirer I, 9, II, 6 og I. 6, v. 1—78. I andet halvår repeteret formlæren (Schreiners grammatik). Hver uge en stil enten hjemme eller paa skolen i 1 time, i andet halvår afvekslende stil og oversættelse (Johanssens stiløvelser, Gjør og Johanssens opgaver til oversættelse); til gennemgaaelse af stilene eller oversættelserne i forbindelse med repetition af van-

*) Under forfatterlæsningen i latin og græsk bliver i hver time først den foregaaende dags lekse oversat omiggen; det forlanges, at dette da skal gjøres flydende og sikkert.

skeligere dele af grammatiken er anvendt 1 time ugentlig; stilene er lært udenad og oversættelserne oversat paany efter gennemgaaelsen.

3 L. G. (9 t.). Horat's satirer I, 6 og 9, II, 5 og 6; Horat's breve I, 1, 2, 6, 7, 10, 16; Tacitus, Weisses udvalg, Tiber og Seian. Repetition af en del af de tidligere læste forfattere. Det vigtigste af de romerske antikviteter efter Weisses lærebog; litteraturhistorie efter anhanget til samme lærebog. Repeteret det vigtigste af syntaksen. — To oversættelser (efter Gjør og Johanssens opgaver) hver uge, en hjemme og en paa skolen i 2 sammenhængende timer; istedenfor den sidste tildels mundtlig extemporallæsning, især mod slutningen af skoleaaret; til gennemgaaelse af oversættelserne er anvendt 1 time ugentlig og til examination i de rettede og gennemgaaede oversættelser $\frac{1}{2}$ time.

Græsk.

1 L. G. (8 t.). Det vigtigste af lydlæren og bøjningslæren efter Grøteruds grammatik (til § 132). Grøteruds læsebog. Af og til skriftlige øvelser. Xenofon's Anabasis III, kap. 1—2, og IV, kap. 1—2 og 4—8,22.

2 L. G. (7 t.). Xenofon's Anabasis III, kap. 1—2 og IV, kap. 1—2 og 4—7,15 repeteret; læst videre ud IV. Herodot VIII, kap. 40—42 og 49—120 (med forbigaaelse af 104—106 og 111—112). Homers Iliade I, VI,332 til enden, XI, 1—348. (Indholdet af II—VI,331 og VII—IX udførlig meddelt). Aars's litteraturhistorie § 36—39 («prosaen» indtil Tukydidens) og § 1—5 (til Odysseen). Af Grøteruds grammatik repeteret formlæren; læst syntaksen og orddannelseslæren.

3 L. G. (8 t.). Homers Iliade XXII, 1—394 (med enkelte forbigaaelser). Platon Sokrates's apologi (Kriton og endel af Faidon og Gorgias forelæst i oversættelse). Sofokles's Antigone. Aars's litteraturhistorie (med enkelte forbigaaelser). Christensens Det græske statsliv i oldtiden (med forbigaaelse af afsnittet om Sparta og lidt mere). Det vigtigste af grammatiken repeteret.

Engelsk.

1 R. G. (5 t.). Af Sommerfelts Nyere engelske forfattere i udvalg er læst omtr. 200 sider (deraf omtr. 80 sider ex tempore). — Efter Knudsen og Løkkes stiløvelser præpositioner og synonymmer. — Lunds ordsamling, 2 udg. — En skolestil hver uge efter A. Kroghs stiløvelser; (naar stilen ikke er bleven færdig i den dertil bestemte time paa skolen, er den fuldført hjemme).

2 R. G. og 3 R. G. (5 t.). Af Løkkes Engelske forfattere i udvalg omtr. 56 sider (Swift, Walter Scott, Byron, Burke, Samuel Johnson) samt biografierne; af Sommerfelts Engelsk læsning for gymnaset omtr. 35 sider; ex tempore er læst omtr. 50 sider. (Under forfatterlæsningen er endel af hjemmelekserne lært udenad, naar stoffet passede dertil). Efter Knudsen og Løkkes stiløvelser læst præpositioner, den engelske del og synonymmer. — Lunds ordsamling, 2den udgave, fra s. 28. — Løkkes grammatik repeteret. — En skolestil om ugen efter Schrams, senere efter Knudsen og Løkkes stiløvelser (fuldført hjemme som i 1 R. G.); i de sidste maaneder tillige en «mundtlig stil» hver uge efter A. Kroghs opgaver.

Fransk.

1 L. G. (4 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 1ste del omtrent 40 sider, af 2den del omtrent 85 sider, hvoraf lidt repeteret. — Oversat til fransk de norske stykker i læsebogens 1ste del. — Udvalgte stykker af Storms Dialogues français s. 1—24. Knudsens grammatik læst i sin helhed. Nogle faa gange skriftlige øvelser til indøvelse af ordstilling og pronomenernes brug.

1 R. G. (4 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 1ste del omtrent 50 sider, af 2den del omtrent 40 sider, hvoraf endel repeteret. — Oversat til fransk de norske stykker i læsebogens 1ste del, dels mundtlig, dels skriftlig. — Knudsens grammatik § 1.—87 med nogle faa forbigaaelser.

2 L. G. og 2 R. G. (2 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 2den del omtrent 95 sider. — Udvalgte stykker af Storms Dialogues français s. 95—117. — Repeteret Knudsens grammatik til «verbets tider».

3 L. G. (2 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 2den del henved 60 sider; af Francisque Sarcey's *Le Siège de Paris* 56 sider, hvoraf omtrent halvdelen *ex tempore*. Udvalgte afsnit af Storms *Dialogues français* (ialt noget over 30 sider). Knudsens grammatik repeteret paany.

3 R. G. (2 t.). Af Knudsen og Wallems læsebog 2den del lidt over 100 sider, deraf endel *ex tempore*. — Oversat til fransk nogle af de norske stykker i læsebogens 1ste del. — Knudsens grammatik repeteret paany.

Historie.

1 L. G. (3 t.). Oldtidens historie efter Thriges mindre lærebog til «Rom i keisertiden»; det meste ogsaa repeteret. Horns geografi for latingymnasiet til Frankrige, deraf repeteret etnografien.

1 R. G. (3 t.). Thriges mindre lærebog til «Diokletian og Konstantin den store» læst og repeteret.

2 L. G. og 2 R. G. (3 t.). Oldtidens historie tilende. Frankriges historie efter Schjøth og Wallems lærebog.

3 L. G. (3 t.). — Repetition af oldtidens og Frankriges historie. — Nordens historie efter Eriksens lærebog.

3 R. G. (3 t.). Frankriges historie (Schjøth og Wallem) fra 1848. — Nordens historie (Eriksen). — Repetition af oldtidens og Frankriges historie.

Geografi.

1 L. G. Se historie.

1 R. G. og 2 R. G. (1 t.) Fysisk geografi efter Henrichsens lærebog (desuden dikteret noget til).

3 R. G. (1 t.). Matematisk geografi efter Johannesens lærebog, (indledningen noget fuldstændigere); repetition. Udvalgte stykker af den politiske geografi (Gundersens lærebog) repeteret.

Naturkundskab.

1 R. G. Naturhistorie (1 t. sammen med 2 R. G.): Sorensens lærebog i zoologi fra fiskene og ud. I botanik gjen-

nemgaaet planternes indre bygning efter et autograferet uddrag af Warmings almindelige botanik; beskrivelse og bestemmelse af levende planter.

Naturlære (4 t.): Schjotz's fysik til bølgebevægelse § 85. Skriftlige opgaver 1 gang om ugen, i regelen udført hjemme. Hiortdahls kemi til «kisel». Repetition.

2 R. G. Naturhistorie (1 t.): se 1 R. G.

Naturlære (5 t.): Schjotz's fysik fra bølgebevægelsen til ud varmelæren. Hiortdahls kemi fra «kobber». Repetition.

3 R. G. (6 t.). Schjotz's fysik fra legemers specifikke varme (§ 167). Skriftlige opgaver i regelen 2 gange om ugen, 1 hjemme og 1 paa skolen. Repeteret den hele fysik og kemi. Mineralogi efter Corneliussens lærebog. I slutningen af skoleaaret repetition af zoologi ved gennemgaaelse af skolens samling og af botanik ved øvelse i plantebestemmelse.

Matematik.

1 L. G. (2 t.). O. J. Brochs aritmetik med Johannesens anmerkninger, de 3 første bøger; enkelte afsnit repeteret.

1 R. G. (6 t.). Aritmetik (2 t.): O. J. Brochs lærebog de 2 første bøger; desuden om 2den grads ligninger efter Holsts anmerkninger; repetition. Geometri (2 t.): Bonnevis geometri for middelskolen, suppleret ved Holsts plangeometriske kursus, til pylogonberegning (endel repeteret). Trigonometri (2 t. sammen med 2 R. G.): C. M. Guldbergs lærebog til «trigonometriske funktioner» (d. e. realgymnasiets hele pensum) læst og repeteret.

2 L. G. (3 t.). Bergs aritmetik fra logaritmer ud; repeteret fra kvadratiske ligninger. C. M. Guldbergs trigonometri til skjævvinklede trianglers opløsning. Regning af opgaver hjemme og paa skolen.

2 R. G. (6 t., deraf 2 sammen med 1 R. G.). Aritmetik (2 t.): Bergs lærebog fra kap. 6 (logaritmer) læst og repeteret. Geometri og stereometri (2 t.): Holsts plangeometriske kursus fra kap. IV; C. M. Guldbergs stereometri; repetition. Trigonometri se 1 R. G.

3 L. G. (3 t.). C. M. Guldbergs trigonometri fra

skjævvinklede triangler til § 8, nr. 64; sammes stereometri til «sfærisk geometri» (§ 8). Aritmetiken, stereometrien og dele af geometrien repeteret. — Blandede opgaver hjemme og paa skolen.

3 R. G. (6 t.). Analytisk geometri efter C. M. Gulbergs lærebog (flere stykker dog efter Dr. Holsts omarbeidelse, dikteret). — Holsts Høiere rækker. — Repetition af aritmetiken (paabegyndt med 1 à 2 timer ugentlig allerede i den første del af skoleaaret) og de øvrige discipliner. — Stadig skriftlige opgaver hjemme, undertiden ogsaa øvelser paa skolen.

Tegning.

1 R. G. (2 t.). Flade-ornamenter, senere ogsaa modeltegning.

2 R. G. (2 t.). Frihaandstegning, 1 t.: Fortsat med fladeornamenter og modeltegning. Projektionstegning, 1 t. sammen med 3 R. G.: Holst og Johannesens lærebog til § 6. (Eleverne hørte i forståningen paa den repetition forfra, som viste sig nødvendig for 3 R. G., og fik paa den maade den næste lekse gennemgaaet; opgaverne i denne blev løst i skissebogen som hjemmearbejde og udført videre i timen paa tegnebrettet).

3 R. G. (2 t.). Frihaandstegning, 1 t.: modeltegning; fuldført examenstegningerne. Projektionstegning, 1 t.: efter den under 2 R. G. omtalte repetition blev det hele kursus fuldført efter bogen; derefter endel øvelsesopgaver.

Sang.

I 1ste, 2den og 5te middelklasse og i gymnasiet har hvert parti haft 1 time ugentlig, i 3dje og 4de middelklasse hvert parti 2 timer ugentlig. Man begyndte i 1 M. med vokaløvelser paa bekvemt liggende toner; herunder omtalt stemmeorganerne og deres brug. Derpaa gik man over til enstemmige sange samt skala- og treklangsøvelser. Fortsat hermed i 2 M. og 3 M. og tillige øvet notelæsning og gennemgaaet tonearterne. 4 M. og 5 M. tillige øvet i tostemmig sang og sammen med de ældre af gymnasiet ogsaa i firstemmig sang efter to- og firstemmige sange, udarbejdede til skolens brug med særskilt hensyn til stemmernes omfang. Ved disse øvelser udførte 4 M.

sopranstemmen, 5 M. altstemmen og gymnasiets disciple tenor- og basstemmen. Gymnasiets disciple tillige øvet i notelæsning efter basnøglen, i skalaer og forskjellige træfleøvelser. Tonearterne og læren om de almindeligste akkorder gjennemgaaet.

Gymnastik.

Gymnasie-klasserne og 6te middelklasse har havt 4, de øvrige klasser 3 timer ugentlig (om partidelingen se ovenfor s. 22 og 24); øvelserne har gaaet frem i tilslutning til Bjørnstads «Haandbog i gymnastik» med det i kirkedepartementets rundskrivelse af 7de september 1886 opførte maal for øie; delvis har man ogsaa medtaget nogle øvelser udenfor programmet (nærmest som leg). Øverste parti er øvet i floretfegtning. Exer-citien har man fremdeles maattet henlægge til de dage af aaret, da den skriftlige examen artium holdes, hvorved afgangsklasserne ikke kommer til at være med.

Sløid.

Som nævnt i forrige aarsberetning blev i skoleaaret 1889—1890 sløid indført som fast fag i 1ste—5te middelklasse med tre ugentlige timer, hvoraf de to sammenhængende. Undervisningen har været ledet af to lærere for hver klasse (kun en enkelt klasse paa 16 disciple har havt én lærer). Af 348 disciple, som modtog undervisning i sløid, blev udført 4313 arbejder, i gjennemsnit 13 gjenstande af hver gut.

For eleverne af 6te middelklasse og gymnasierne har der været anledning til at faa undervisning i ekstratimer to gange ugentlig om eftermiddagen; denne anledning har dog været forholdsvis lidet benyttet.

Undervisningen har fulgt en af sløidlærer Borgersen opstillet modelrække, som i det væsentlige stemmer med den ved de offentlige kurser benyttede. Der er arbeidet efter tegninger (Kjennerud og Langes sløidtegninger); tegningerne har været overført paa vægtavlen og forklaret for alle partiets elever under ett. Enkelte viderekomne elever, ialt 23, har faaet undervisning i træskjæring.

V. Afgangsexamina.

Examen artium 1890.

Til den **klassiske examen artium** fremstillede sig 22 disciple af latinalgymnasiets øverste klasse*); de bestod den alle, 1 med hovedkarakteren udmerket godt, 16 med meget godt og 5 med godt.

1. Asche, Karl Theodor Broch, f. 25 mai 1873, søn af generalkonsul H. H. F. Asche, Genua. (Discipel af skolen i 11 aar).
2. Barth, Agnar Johan, f. 26de august 1871, søn af forstmester J. B. Barth, Lillehammer. (Discipel af skolen i 1 aar).
3. Berg, Oluf, f. 28de januar 1872, søn af proprietær Ellef Knudsen Berg, Norderhov. (Discipel af skolen i 5 aar).
4. Borch, Enevold, f. 20de august 1872, søn af kjøbmand N. A. C. Borch, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
5. Brinch, Fritz, f. 6te november 1872, søn af tandlæge H. J. F. Brinch, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
6. Christiansen, Bjarne, f. 18de oktober 1871, søn af expeditionssekretær J. Christiansen, Kristiania. (Discipel af skolen i 13 aar).
7. Daae, Peter, f. 24de december 1870, søn af professor dr. L. Daae, Kristiania. (Discipel af skolen i 3 aar).
8. Dahll, Johan Martin, f. 7de april 1872, søn af verkseier Johan Martin Dahll, Kragerø. (Discipel af skolen i 3 aar).
9. Hassel, Hans Christian, f. 25de juni 1872, søn af kavalleriløitnant S. S. Hassel, Kristiania. (Discipel af skolen i 11 aar).
10. Hertzberg, Johan, f. 6te august 1872, søn af statsraad N. Hertzberg, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).

*) Klassen havde fra først af 25 disciple; 1 af disse gik paa grund af sygdom ud ved juletid (og gaar nu om igjen i klassen), 2 blev ved tentamen fundet umodne til at gaa op til examen iaar, gik ud af skolen og fremstillede sig til examen som privatister.

11. Houge, Harald, f. 27de april 1872, søn af skibsreder N. H. Houge, Kristiania. (Discipel af skolen i 12 aar).
12. Hærem, Hans Theodor Kiær, f. 28de oktober 1872, søn af pastor P. L. Hærem, Kristiania. (Discipel af skolen i 11 aar).
13. Krogh, Eyvind Kristofer, f. 20de juli 1872, søn af forvalter P. O. Krogh, Kristiania. (Discipel af skolen i 11 aar).
14. Lien, Oluf Olsen, f. 26de juni 1871, søn af gaardbruger Ole Hansen Lien, Søndre Land. (Discipel af skolen i 3 aar).
15. Melhuus, Arthur, f. 20de april 1872, søn af grosserer Frantz Wilhelm Melhuus, Kristiania. (Discipel af skolen i 11½ aar).
16. Nielsen, Adolf Nygaard, f. 16de juni 1871, søn af kjobmand R. M. Nielsen, Mandal. (Discipel af skolen i 3 aar).
17. Ohlsen, Rolv, f. 7de august 1870, søn af ingeniør Carl Lauritz Sundt Ohlsen, Kristiania. (Discipel af skolen i 13 aar).
18. Opsahl, Johan Bernhard, f. 7de april 1872, søn af gaardbruger J. H. Opsahl, Elverum. (Discipel af skolen i 8 aar).
19. Simers, Øivind, f. 25de juni 1872, søn af sorenskriver J. Simers, Eidsberg. (Discipel af skolen i 2 aar).
20. Strømme, Peter Laurentius, f. 25de august 1871, søn af sogneprest L. K. Strømme, Sælo. (Discipel af skolen i 1 aar).
21. Ustvedt, Johannes, f. 19de december 1872, søn af disponent H. Ustvedt, Aker. (Discipel af skolen i 12 aar).
22. Welhaven, Sjur, f. 28de oktober 1872, søn af sogneprest S. R. Gunnerson, Grimstad. (Discipel af skolen i 3 aar).
(Nr. 2, 9, 11 og 18 underkastede sig som krigsskole-aspiranter den mundtlige examen for undervisningsinspektionen).
Udfaldet af examen sees af følgende tabel:

	Norsk sfil.	Latinsk overs.	Matem. skr.	Religion.	Norsk og oldn.	Latin.	Gresk.	Fransk.	Engelsk	Historie.	Matem. mull.	Sum.	Hovedkarakter.
Asche	2	2	1	1	1	1	1	1	1	-	1	14 : 12	1.17 Udm. godt.
Barth	3	3	3	3	3	3	3	4	-	3	4	37 : 12	3.08 Godt.
Berg	4	3	4	3	3	2	3	2	2	-	3	34 : 12	2.83 Godt.
Borch	3	3	1	1	2	2	2	1	2	-	1	21 : 12	1.75 Meg. godt.
Brinch	3	4	3	1	1	2	3	1	2	-	1	25 : 12	2.08 Meg. godt.
Christiansen	4	4	3	2	1	1	2	1	1	-	1	25 : 12	2.08 Meg. godt.
Daae	3	2	4	3	2	2	3	3	2	-	4	5 36 : 12	3.00 Godt.
Dahl	4	3	2	1	3	2	3	2	3	-	2	3 30 : 12	2.50 Meg. godt.
Hassel	3	3	2	3	2	2	2	2	3	-	2	3 29 : 12	2.42 Meg. godt.
Hertzberg	3	2	1	1	1	1	1	1	1	-	1	15 : 12	1.36 Meg. godt.
Houge	3	2	2	2	2	3	4	2	2	-	1	3 28 : 12	2.33 Meg. godt.
Hærem	4	2	1	1	2	1	2	1	2	-	1	1 20 : 12	1.67 Meg. godt.
Krogh	4	3	2	2	4	2	3	2	2	-	3	3 32 : 12	2.67 Godt.
Lien	3	3	2	1	1	2	3	1	2	-	2	2 23 : 12	1.92 Meg. godt.
Melhus	3	2	2	1	1	2	2	1	2	-	1	2 20 : 12	1.67 Meg. godt.
Nielsen	3	2	2	2	2	2	2	1	1	-	2	2 23 : 12	1.92 Meg. godt.
Ohlsen	4	4	2	2	2	2	3	2	2	-	2	2 29 : 12	2.42 Meg. godt.
Opsahl	3	4	2	2	2	1	2	3	3	-	2	2 29 : 12	2.42 Meg. godt.
Simers	3	3	3	1	2	2	3	3	3	-	1	2 29 : 12	2.42 Meg. godt.
Strømme	4	3	3	2	2	2	3	2	2	-	3	3 32 : 12	2.67 Godt.
Ustvedt	4	3	2	2	3	2	3	1	2	-	2	4 30 : 12	2.50 Meg. godt.
Welhaven	4	3	2	1	1	2	2	1	2	-	2	2 25 : 13	1.92 Meg. godt.

4 privatister fremstillede sig til klassisk examen artium og bestod den: Hansen, Fredrik Severin, godt (37 : 12); Krogh Tonning, Einar, temmelig godt (41 : 12); Melby, Torgeir, godt (38 : 12); Stormoen, Harald, meget godt (28 : 12).

Til **realartium** fremstillede sig 8 disciple af realgymnasiets øverste klasse*); de bestod den alle, 5 med hovedkarakteren meget godt, 3 med godt.

1. Davidsen, Harald Kristian, f. 24de april 1871, søn af stabssergeant H. P. Davidsen, Kristiania.
2. Kleinsorg, Hartvig Wilhelm, f. 24de september 1871, søn af gartner W. H. Kleinsorg, Kristiania.
3. Linn, John Madsen, f. 23de februar 1870, søn af maler M. Madsen, Kristiania.
4. Lærum, Birger, f. 26de januar 1872, søn af doktor D. Z. S. O. Lærum, Gjøvik.
5. Munch, Edvard, f. 6te november 1872, søn af professor Edv. Munch, Kristiania.
6. Sagen, Einar Kristoffer, f. 16de december 1871, søn af sergeant K. Sagen, Kristiania.
7. Siverson, Olaf, f. 6te juli 1869, søn af kirkesanger B. Siverson, Alten.
8. Thorbjørnsen, Hans Osvald, f. 22de september 1872, søn af skibsfører H. O. Thorbjørnsen, Drøbak.

(Alle disse undtagen nr. 4 underkastede sig som krigsskoleaspiranter den mundtlige examen for undervisningsinspektionen).

Examens udfald sees af følgende tabel:

-
- *) Klassen havde fra først af 13 disciple; af disse gik 1 i løbet af skoleaaret over til en anden skole, 1 blev efter skolens raad gaaende et aar til i klassen, 3 gik efter tentamen i februar ud af skolen og fremstillede sig til examen som privatister.

	Norsk stil.	Engelsk stil.	Matem. skr.	Fysik skr.	Tegning.	Religion.	Norsk og oldn.	Engelsk.	Fransk	Historie.	Geografi.	Matematik.	Naturfag.	Sum.	Hovedkarakterer.
Dauidsen	3	3	4	3	3	2	2	2	4	3	3	2	2	36 : 13	2.77 Godt.
Kleinsorg	4	2	1	1	2	2	2	3	4	2	3	2	2	30 : 13	2.31 Meget godt.
Linn	4	4	2	3	4	2	2	2	3	2	2	1	3	34 : 13	2.62 Godt.
Lærum	4	4	2	5	3	3	4	2	3	4	3	2	2	41 : 13	3.15 Godt.
Munch	3	2	1	2	2	1	2	1	2	1	3	1	2	23 : 13	1.77 Meget godt.
Sagen	3	2	3	4	1	2	2	1	2	1	2	1	2	26 : 13	2.00 Meget godt.
Siversen	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	2	30 : 13	2.31 Meget godt.
Thorbjørnsen	4	2	1	2	3	2	2	2	2	2	1	2	2	27 : 13	2.08 Meget godt.

4 privatister fremstillede sig til real-artium. Myklebye, Niels Tollefsen, bestod examen med hovedkarakteren godt (35 : 13).

Til censorer ved denne skoles examen artium havde kirke-
departementet beskikket følgende herrer:

I religion: universitetsstipendiat Odland.

I norsk og oldnorsk: skolebestyrer Gjør.

I latin: undervisningsinspektionens formand, rektor Müller.

I græsk: universitetsstipendiat Østby.

I fransk: cand. mag. Oscar Kristiansen.

I engelsk: adjunkt Hoff.

I historie: overlærer Wallem.

I geografi: cand. real. Kaalaas.

I naturfag: konrektor Sørensen.

I matematik: inspektør Nærup.

I censuren deltog desuden paa undervisningsinspektionens vegne professor G. Storm i geografi og rektor Horn i matematik for enkelte partier.

De af undervisningsinspektionen meddelte opgaver til de skriftlige prøver lod saaledes:

Norsk udarbeidelse.

1. Norge i 1814.
2. Den norske bonde.

Latinsk oversættelse.

Neque pars ulla studiorum liberalium aut amoenior est aut fructuosior quam historia, neque ullius gentis historia est, quae historiam populi Romani omnis generis exemplorum copia et varietate aequet. Nam si nihil est hominis animo jucundius quam discere, et eorum, quae suapte vi et natura jucunda sunt, tanto quidque jucundius, quanto laboris ac molestiae minus exhibet, dubitare de historiae suavitate nemo potest.

Sed de voluptate, quae ex historia percipitur, supervacaneum est loqui. Utilitas autem quanta ex historiae studio capiatur, quis non videt? Omitto, quod ille apud Platonem Aegyptius sacerdos Soloni dixisse fertur, semper pueros esse, qui vetustatis cognitione careant: illa utique omnium humanorum consiliorum moderatrix, prudentia, quae ex praeteritis rebus de futuris conjicit, nisi ex historia colligi non potest. Non enim avium cantu aut volatu, non inspiciendis victimarum extis, non interpretandis ambiguis vatum carminibus futura praenoscentur. Quis cujusque consilii aut incepti exitus esse soleat, qui diligenter observaverit atque notaverit, is demum, quid ex quaque re eventurum sit, satis providebit. Quamquam enim non certa quadam et immutabili serie res humanae volvuntur, magnaue earum varietas et inconstantia est, plerumque tamen e similibus similia existunt, neque ulla certior regula est judicandi, quo quaeque res sit evasura, quam inspicere, quem exitum similia in longinquitate temporis saepissime habuerint. Quodsi quis multa saecula integra mente integrisque sensibus vixisset, multis in terris peregrinatus esset, ad intimas principum virorum de gravissimis rebus consultationes frequenter adhibitus esset, omnium sententias audisset, rationum, quibus quisque niteretur, pondera ac momenta accurate expendisset, observasset postea diligenter, quid ex quoque facto censectum esset: quis non ejus sententiam de rebus gerendis oraculi propemodum loco habendam fateretur? Atqui, quod natura nobis denegat, praestat historia, ut, qui in ejus studio diu et diligenter versati sunt, omnibus aetatibus vixisse, omnes regiones perlustrasse, omnibus publicis conciliis interfuisse, omnia, quae usquam acciderunt, coram spectasse atque annotasse videantur.

Engelsk stil.

Alexander Farneses ungdom.

Denne berømte feltherre og statsmand, Vilhelm den tausets farligste fiende, havde i sin ungdom en overflodighed af energi, som han søgte at skaffe luft paa den eventyrligste maade. Saaledes pleiede han ved natfættide at vandre omkring i sin hovedstad Parmas gader, forklædt og alene, og angribe enhver tilfældig forbigaaende, som han mødte, naar han kun saa tilstrækkelig krigersk ud. Hvis man i hans paahør roste nogen adelsmand for tapperhed og dygtighed i fægtning, hvilede han ikke, før han havde truffet ham og kjæmpet med ham, og først da han engang var bleven gjenkjendt af sin modstander, maatte han, saa nødig som han vilde, ophøre med sine natlige udflugter.

Hans slegtning, Don Juan af Østerrige, skaffede ham først leilighed til at udmerke sig offentlig, ved at give ham befalingen over flere genuesiske galeier i slaget ved Lepanto. Alexanders bedrifter paa denne merkverdige dag minder om ridderne i middelalderens romaner. Det største skib i den tyrkiske flaaede merkede han sig som sit bytte, og utaalmodig over, at fiendens flag ikke blev strøget øieblikkelig, han kom nær, sprang han ombord til fienden alene, svingende et umaadeligt sværd og huggende vci til høire og venstre gennem de fiendtlige rækker for sine mænd, som var alt andet end ivrige efter at følge i en saa hidsig anførers fodspor. Selve den tyrkiske kommandant faldt for hans sværd foruden en hel del andre, som han hverken saa eller talte. Den øverstkommanderende vidste ikke, enten han skulde rose eller dadle saadan adfærd; men hans gode humør efter kampen var ligesaa uimodstaaeligt som hans tapperhed i kampen, og Don Juan kunde ikke andet end tilgive ham hans ubesindighed.

Matematik.

Ved klassisk examen artium.

I.

Vis, hvorledes en brøk omgjøres til en anden benævning, og hvorledes en almindelig brøk omgjøres til decimalbrøk, med

de derunder forekommende tilfælde. Bevis de herhen hørende sætninger.

Find værdien af $0,01363636 \dots$ udtrykt som almindelig brøk.

II.

Omkredsen af et kuglesegments grundflade er lig kuglens diameter. Find et udtryk for forholdet mellem segmentets krumme overflade og kuglens overflade, og udregn dette udtryk med 2 decimaler.

III.

Find vinklerne i et triangel, hvori man kjender to sider og disse siders modstaaende vinklers differens.

Exempel. $a = 63246$ m. $b = 42152$ m.

$$A - B = 31^\circ 14',6.$$

Ved realartium.

I.

Der er givet en spids vinkel φ med toppunkt T . Paa det ene ben er der efter hinanden afsat følgende stykker:

$$TA_1 = a, A_1 A_2 = 2a, A_2 A_3 = 3a, \dots A_{n-1} A_n = na.$$

I punkterne $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ er der opreist perpendicularer paa vinkelbenet; disse skjærer det andet ben henholdsvis i $B_1, B_2, \dots, B_n$.

Søg arealet af trapetset $A_{n-1} B_{n-1} B_n A_n$ samt den samlede sum af alle de enkelte arealer fra og med trianget $TA_1 B_1$ til og med trapetset $A_{n-1} B_{n-1} B_n A_n$. Til denne summation benyttes læren om høiere aritmetiske rækker. Resultatets rigtighed prøves ved paa figuren direkte at søge arealet af trianget $T A_n B_n$.

Hvilken bekjendt summationsformel faar herved et geometrisk bevis?

II.

Bestem algebraisk alle værdier af $\cos x$ med tilhørende $\sin x$, der tilfredsstiller ligningen:

$$\sin 2x + \cos 2x = \cos x$$

og beregn derefter de tilsvarende buer x .

III.

To punkter $P_1 (x_1, y_1)$ og $P_2 (x_2, y_2)$ begge med positive koordinater, er henførte til et retvinklet axesystem med origo O . Den rette linje $P_1 P_2$ skjærer X -aksen i A og Y -aksen i B . Søg stykkerne OA og OB .

Bestem dernæst et keglesnit

$$Mx^2 + Ny^2 = 1$$

saaledes, at det gaar gennem punkterne P_1 og P_2 .

Paavis ved at opløse de fundne udtryk for M og N i faktorer, at keglesnittet kun i det tilfælde er en ellipse, naar begge de ovennævnte stykker OA og OB er positive, og find denne ellipses axelængder.

Fysik.

I.

Angiv pendellovene. Af svingetiden for en matematisk pendel udledes svingetiden for en fysisk pendel.

II.

Beregningsopgave.

I et rum paa $1,5 \text{ m}^3$ findes luft mættet med vanddamp af temperatur 40° C . Beregn, hvor meget vand der slaar sig ned, naar rummet afkøles til 10° C , og hvor meget trykket formindskes, naar det oprindeligt ved 40° C er 805 mm .

Vanddampens maximum af spændkraft ved $40^\circ \text{ C} = 55 \text{ mm}$.

do. do. af do. ved $10^\circ \text{ C} = 9,1 \text{ mm}$.

Vanddampens relative specifikke vekt er $0,623$.

1 cm^3 luft af 0° C . og 760 mm.s tryk veier $0,001293 \text{ gram}$.

Rummets volum $1,5 \text{ m}^3$ skal tænkes uforandret.

Opgave i projektionstegning.

Et plan skjærer projektionsplanerne i tracer parallele med grundlinjen; den vertikale trace ligger 7 cm . over, den horisontale $14,5 \text{ cm}$. under grundlinjen. Paa dette plan ligger et regulært trekantet prisme med en af sine sideflader, saaledes at et hjørne ligger i planets horisontale trace, og sidekanten med nævnte trace danner en vinkel paa 45° . Prismet skjæres af et

plan, der gaar gjennem grundlinjen og med det horisontale plan danner en vinkel paa 45° .

Prismets sidekant er 13 cm. og grundfladens side 6,5 cm.

Middelskole-examen 1890.

Kristiania middelskolers examenskommission 1890 bestod af følgende herrer: rektor Müller (Kra. katedralskole, formand); skolebestyrer Jespersen (Kra. Borgerskole, viceformand); skolebestyrer Hofgaard (Aars og Voss's skole); skolebestyrer Anderssen (Anderssens skole); skolebestyrer Gjør (Gjertsens skole); skolebestyrer Gundersen (Gundersens skole); skolebestyrer Ræder (Oslo latin- og realskole); skolebestyrer Sørensen (Sørensens skole); skolebestyrer Berle (Frøken Bauers skole); skolebestyrer Thor. (Den nye middelskole for piger); frøken Maurer (Frøken Falsens skole); cand. theol. Sandberg (Frøken Fredriksens skole); skolebestyrer Nickelsen (Nickelsens skole); skolebestyrer Keyser (Nissens skole).

Kirkedepartementet beskikkede følgende herrer til censorer ved denne skole:

I religion: skolebestyrer Lyche.

I norsk: skolebestyrer Pauss, pastor Conrad Dahl og inspektør Corneliussen.

I latin: adjunkt Digre.

I tysk: cand. philos. Bratt og cand. mag. Schram.

I engelsk: adjunkt Blom og cand. mag. Hermanstorff.

I fransk: cand. philos. Bekkevold og Frøken Borghild Fritzner.

I historie: skolebestyrer Ræder.

I geografi: cand. philos. Siewers.

I matem.: cand. philos. Eliassen og adjunkt L. Larsen.

I naturfag: amanuensis R. Fridtz.

I tegning: landskabsmalerne Barlag og H. Petersen.

I skrivning: lærer O. Gran.

Af skolens elever fremstillede 48 sig til middelskole-examen, deraf paa latinlinjen 26, som samtlige bestod examen, og paa engelsklinjen 22, af hvilke 19 bestod examen. 30 privatister fremstillede sig til examen; 29 fuldførte den.

A. Paa latinlinjen.

1. Aars, Harald	hovedkarakter	meget godt	(1.68)
2. Backer, Christian	—	godt	(2.32)
3. Blom, Hans	—	meget godt	(2.21)
4. Blom, Hans	—	udmerket godt	(1.43)
5. Bonnevie, Jakob	—	meget godt	(1.61)
6. Bruun, Eskild	—	udmerket godt	(1.25)
7. Bruun, Gotlieb	—	meget godt	(2.25)
8. Collett, Johan	—	meget godt	(2.39)
9. Gerner, Haakon	—	godt	(2.69)
10. Heiberg, Herman	—	godt	(2.85)
11. Heiberg, Thorvald	—	meget godt	(2.07)
12. Hertzberg, Michael	—	udmerket godt	(1.14)
13. Joerges, Oscar	—	godt	(3.23)
14. Jæger, Knut	—	meget godt	(2.04)
15. Kachelmacher, Johan	—	meget godt	(1.61)
16. Krosby, Sigurd	—	udmerket godt	(1.39)
17. Lous, Kristian	—	meget godt	(1.82)
18. Nandrup, Oscar	—	godt	(2.71)
19. Nicolaysen, Wilhelm	—	meget godt	(2.46)
20. Plahte, Herbert	—	godt	(2.57)
21. Prydz, Alf	—	meget godt	(2.36)
22. Rosholm, Halvor Oscar	—	meget godt	(2.43)
23. Schetelig, Jacob	—	meget godt	(1.57)
24. Schweigaard, Anton	—	meget godt	(2.14)
25. Skjelderup, Arthur	—	udmerket godt	(1.29)
26. Steen, Joseph	—	godt	(2.68)

B. Paa engelsklinjen.

27. Andersen, Arthur	hovedkarakter	meget godt	(2.17)
28. Beer, Anders	—	godt	(3.23)
29. Brodtkorb, Gerhard	—	meget godt	(2.23)

30.	Christoffersen, Axel	hovedkarakter	godt (2.67)
31.	Fredstad, Aksel	—	godt (2.96)
32.	Jentoft, Vilhelm	—	godt (2.67)
33.	Knudsen, Wilhelm	—	meget godt (2.23)
34.	Monrad-Hansen, Hans	—	meget godt (1.89)
35.	Olsen, Karl Johan	—	godt (2.63)
36.	Olsen, Olaf	—	godt (3.20)
37.	Olsen, Ole	—	meget godt (1.90)
38.	Poulsøn, Carl	—	meget godt (2.07)
39.	Ridder, Louis	—	meget godt (2.47)
40.	Rølfesen, Christen	—	godt (2.79)
41.	Torgersen, Fin	—	meget godt (1.70)
42.	Seielstad, Ole	—	meget godt (2.39)
43.	Sundt, Harald	—	godt (2.96)
44.	Sølvberg, Morten	—	meget godt (2.29)
45.	Ustvedt, Lars	—	meget godt (2.00)

Af disse elever blev nr. 2, 3, 4, 6, 8, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24 og 25 optaget i latinalgymnasiet; nr. 5, 19, 28, 33 og 35 i realgymnasiet; nr. 10, 30 og 38 gik over til handalgymnasiet; nr. 34, 41, 44 og 45 til den tekniske skole; nr. 26 blev lærling paa et apotek; af de øvrige er nogle gaaet tilsjøs, andre forbereder sig til forskjellig anden praktisk virksomhed.

For de 29 privatister, som bestod examen, var udfaldet følgende:

A. Paa latinlinjen.

1.	Gjerdrum, Carl Ferdinand	hovedkarakter	godt (2.96)
2.	Hansen, Andreas Emil	—	meget godt (2.36)
3.	Hansen, Carl Martin	—	godt (2.54)

B. Paa engelsklinjen.

4.	Andresen, Oskar Carl	hovedkarakter	meget godt (2.39)
5.	Berg, Anders Johannes	—	godt (2.79)
6.	Braadland, Borghild Marie Ragna	—	godt (2.57)
7.	Hansen, Anna Birgitte	—	godt (2.58)
8.	Henrichsen, Alf Christen Olaf	—	meget godt (2.00)

9.	Hovland, Anna Jacobine	hovedkarakter	godt (2. ₆₁)
10.	Knutsen, Knut	— — —	meget godt (1. ₅₄)
11.	Kobberstad, Nils	— — —	meget godt (1. ₆₈)
12.	Kraggerud, Ole	— — —	meget godt (2. ₂₉)
13.	Kristiansen, Emil	— — —	godt (2. ₈₆)
14.	Lindskog, Karl	— — —	godt (3. ₀₀)
15.	Lovenskiold, Herman	— — —	godt (3. ₂₁)
16.	Mathiesen, Anna	— — —	meget godt (2. ₄₃)
17.	Mjelde, Lars	— — —	meget godt (1. ₈₂)
18.	Nagel, Kathrine	— — —	meget godt (1. ₉₆)
19.	Nielsen, Bernt	— — —	godt (2. ₇₁)
20.	Nielsen, Einar	— — —	meget godt (2. ₂₅)
21.	Nissen, Paul Egede	— — —	meget godt (2. ₁₈)
22.	Pedersen, Harald	— — —	godt (2. ₆₈)
23.	Qvam, Einar	— — —	meget godt (2. ₄₃)
24.	Qvam, Olaf	— — —	meget godt (2. ₁₁)
25.	Thovsen, Vilhelm	— — —	meget godt (1. ₆₄)
26.	Trosterud, Ragnhild	— — —	meget godt (2. ₁₁)
27.	Welander, Magnus	— — —	meget godt (2. ₃₉)
28.	Wigfors, Alf	— — —	udmerket godt (1. ₃₆)
29.	Visju, Anna	— — —	meget godt (2. ₃₉)

Opgaverne til de skriftlige prøver blev tilstillet skolerne fra kirkedepartementet. De lod saaledes:

Norsk stil.

Fortæl om dyrelivet i vore skove.

Tysk stil.

I aaret 1885 opholdt keiser Wilhelm den første sig i Gastein, et bekjendt badested i det østerrigske hertugdømme Salzburg. Hver morgen foretog han længere spadserture. Han hilste venlig paa alle, som han mødte, og stansede ofte for at indlede en samtale. En dag, da han var i rigtig godt lune, mødte han en mand, som han spurgte, hvorfra han var, og hvilken forretning han drev. «Jeg er en fattig papirfabrikant», svarede den fremmede ham. «De gjør altsaa ikke papirpenge?»

spurgte keiseren. «Nei, Deres Majestæt.» — «Det skal heller ikke altid være lønnende», sagde keiseren og gik hilsende videre. Saaledes tiltalte han ofte de forbigaaende og spogte med dem, som om han havde kjendt dem i længere tid; ogsaa de, som daglig omgikkes med ham, roste ham for¹⁾ hans venlighed. — Opholdet i Gastein gav den gamle keiser nye kræfter, og det almindelige ønske om at se den elskede fyrste vende frisk hjem blev ogsaa denne gang opfyldt. Da han kom tilbage til sin hovedstad, søgte berlinerne paa enhver maade at lægge sin glæde for dagen.

Latinsk stil.

Efterat kong Agathokles var død, besluttede syrakusenerne¹⁾, at leietropperne, hvoraf de fleste var af italisk²⁾ herkomst, skulde vende tilbage til Italien. Disse soldater gik fredelig bort fra Syrakus³⁾ og blev paa veien gjestfrit⁴⁾ modtagne i Messina; men her dræbte de sine verter og tog byen i besiddelse. Under navn af mamertinere⁵⁾ grundlagde de en stat, som ved roverier og andre misgjerninger indgjød naboerne stor skræk. Da mamertinerne nogle aar efter førte krig med syrakusenerne, led de saa store nederlag, at de ikke længer⁶⁾ vovede at stole paa egne kræfter. Nogle af dem bønfuldt romerne om at komme den til undsætning, andre bad karthagerne⁷⁾ om hjælp. Da romerne frygtede for, at karthagerne skulde blive herrer over hele Sicilien, hvis de selv lod mamertinerne i stikken⁸⁾, sendte de hjælpetropper over til Messina. Men ved disses ankomst havde karthagerne allerede rykket ind i byen, og derved skede det, at den første puniske⁹⁾ krig brød ud.

Engelsk stil.

Eieren af en plantage¹⁾ stod en dag i sin dør, da en indianer kom hen til ham og bad om noget at spise. Planteren svarede barskt, at han ikke havde noget at give ham.

¹⁾ wegen.

²⁾ *Syracusani*. ³⁾ *Italicus*. ⁴⁾ *Syracusæ*. ⁵⁾ *hospitaliter*. ⁶⁾ *Mamertini*.

⁷⁾ *iam*. ⁸⁾ *Carthaginienses*. ⁹⁾ *destituere*. ⁹⁾ *Punicus*.

¹⁾ plantation.

«Men jeg dør af tørst», sagde indianeren, «giv mig i det mindste et glas vand.» «Gaa væk, din indianerhund»²⁾, var det høflige svar, han fik. Nogen tid efter var planteren paa jagt i en skov, hvor han forvildede sig³⁾. Efter at have vandret om i flere timer fik han se en indianerhytte i nogen afstand; han gik straks ind og spurgte om veien. «Det vil neppe lykkes dig at naa plantagen iaften», sagde indianeren, «jeg tror, du gjør rettest i at blive her til imorgen tidlig.» Tilbudet blev modtaget med glæde. Den følgende dag fulgte indianeren plantageeieren til hans hjem; idet de skiltes, sagde han: «Du skulde ikke tilfældigvis kjende mig igjen?» — «Jeg synes, jeg har seet dig før.» — «Jeg er den indianer, som du før nogen tid siden negtede et glas vand; en anden gang haaber jeg du behandler en rødhud paa en mere menneskelig maade.»

Regning og konstruktionstegning.

Formiddag.

I. Hvor stort rum udfylder den sne, som dækker et tag, der er 5,7 m. langt, 3,8 m. bredt, naar snelagets tykkelse er 0,83 m.?

Hvor stor er vegten af denne sne, naar 28 dm.³ af snemassen ved smeltning giver 5 l. vand?

Til hvilken høide vil det vand, som man faar ved at smelte hele snemassen, fylde et cylindrisk kar, hvis bund har en diameter af 2 m.? (π regnes lig 3,14).

II. To afdelinger brandfolk fik hver til belønning for godt arbejde 300 kr. til lige deling mellem mandskaberne. Da der var 4 mand flere i den ene afdeling end i den anden, fik hver mand i den første $2\frac{1}{2}$ kr. mindre end hver mand i den anden. Hvor mange mand var der i hver afdeling?

Eftermiddag.

III. En mand kjøbte for laante penge 850 hl. poteter til en pris af kr. 3,60 pr. hl. 4 maaneder senere solgte han poteterne igjen for 4 kr. pr. hl.; men $2\frac{1}{2}$ pct. af poteterne havde

²⁾ Indian dog. ³⁾ at forvilde sig = to lose one's way.

da taget skade og maatte kasseres. Hvor mange pct. tjente han paa denne handel, naar han for den forløbne tid maatte betale renter af den laante kapital efter $3\frac{1}{2}$ pct. p. a.?

IV. Konstruer et trapets $ABCD$, hvori AB og CD er de parallelle sider, og A og C er modstaaende hjørner, saaledes at siden CD er 14,5 cm., afstanden mellem siderne AB og CD er 5,3 cm., diagonalen AC er 10,5 cm. og afstanden fra hjørnet B til denne diagonal 3,7 cm.

Beregn trapetsets fladeindhold.

Trapetset skal derpaa omdannes til et dermed ligestort kvadrat.

Opgave i projektionstegning.

Følgende af læreren opstillede figurer aftegnes i grundrids og oprids:

1) En ret cylinder staar paa horisontalplanet; dens akse har en afstand fra vertikalplanet lig 5 cm. Dens høide er 10 cm., radien er $2\frac{1}{2}$ cm.

2) En firkantet klods er stillet saaledes paa horisontalplanet, at den oventil støtter sig mod cylinderen, at dens største sideflader er lodrette mod vertikalplanet, og at den naar op i høide med cylinderens øverste grundflade. Dens længde er 10 cm., bredde 5 cm., tykkelse $2\frac{1}{2}$ cm. Dens midtlinje har en afstand fra vertikalplanet af 6 cm.

3) Ovenpaa de ovennævnte to figurer er lagt en regulær trekantet pyramide saaledes, at dens akse er parallel med vertikalplanet og har en afstand af 5 cm. fra samme, og at den underste side af dens grundflade gaar over cylinderens akse. Dens høide er 10 cm., dens grundflades side er 6 cm.

VI. Om skolepenge og fripladse.

Skolepengene udgjør:

	Maanedlig.	Aarlig.
For 1ste smaaklasse fra 1ste september.	4 kroner	44 kroner.
- 2den — — 1ste august.	8 —	96 —
- 3dje —	12 —	144 —
- 1ste, 2den og 3dje middelklasse	16 —	192 —
- de høiere klasser	20 —	240 —

For den nederste af to brødre fragaar en tredjedel. Af 3 brødre gaar den nederste frit, de to andre betaler helt ud. Af 4 brødre gaar den næstnederste frit, og for den nederste fragaar en tredjedel. Yderligere nedsættelser finder ikke sted. Ved betalingen afrundes altid til femmere af øre, saa at der f. eks. istedenfor $33\frac{1}{3}$ betales 35 og for $66\frac{2}{3}$ betales 65 øre.

Skolepengene erlægges forskudsvis og skal i regelen indbetales den første læsedag i hver maaned.

Skolepengene beregnes altid for hele maaneder, nemlig fra begyndelsen af den maaned, hvori en discipel kommer ind, til slutningen af den maaned, hvori han gaar ud. Naar altsaa en discipel indmeldes til et nyt skoleaars begyndelse, betaler han skolepenge fra 1ste august, (de disciple, som indmeldes til 1ste smaaklasse, kun fra 1ste september).

Naar en discipel skal forlade skolen, maa udmeldelse ske 2 maaneder forud. I ethvert fald er han forpligtet til at betale skolepenge for 2 maaneder foruden den, hvori udmeldelsen finder sted. Enhver discipel, som er anmeldt til examen artium eller til middelskolens afgangsexamen, betaler skolepenge til skoleaarets udgang (31te juli).

Naar skolepengene ikke er betalt for 2 maaneder, kan bestyrelsen negte vedkommende discipel adgang til skolen.

Fripladse eller nedsættelse af skolepengene tilstaaes i regelen kun saadanne, som i længere tid har været disciple af skolen, og hvis forsørgere enten er døde eller kommet i saadan økonomisk stilling, at de ikke længer er istand til at betale fulde skolepenge; endvidere kræves, at vedkommende discipel

har vist god opførsel og gjort god fremgang i skolen. Under den nuværende sterke konkurrance om fripladsene maa det overhovedet fraraades forældre at indmelde børn i skolen med tanke paa om kortere eller længere tid at kunne opnaa friplads eller nedsættelse af skolepengene. I forberedelsesskolen uddeles ikke fripladse uden i ganske ekstraordinære tilfælde.

Renterne af **John Heuch's** legat (oprettet ved gavebrev af 28de mai 1873) tildeltes den 5te april d. a. Thorleif Paulsen, elev af 3dje smaaklasse.

VII. Blandede meddelelser.

Bestemmelser om en examens-kommission

for

de examensberettigede middelskoler i Kristiania.

(Bifaldt ved kirke-departementets skrivelse af 3dje mai 1890).

§ 1. Afgangsexamen ved de examensberettigede middelskoler i Kristiania afholdes under ledelse af en examenskommission, bestaaende af katedralskolens rektor og bestyrerne (-inderne) ved byens øvrige examensberettigede middelskoler.

Hvor en skoles bestyrelse tæller flere medlemmer, opnævner vedkommende bestyrelse selv, hvem af dens medlemmer der skal tiltræde examenskommissionen. Samtidig opnævner skolernes bestyrelser for hvert medlem en suppleant til at fungere i forfaldstilfælde.

Saavel kommissionens medlemmer som suppleanter fungerer hver mindst ett aar.

§ 2. Kirke-departementet opnævner hvert aar examenskommissionens formand og viceformand.

§ 3. Efterat hvert af examenskommissionens medlemmer skriftlig har meddelt kommissionens formand en fortegnelse over, hvem af vedkommende skoles lærerpersonale der er villige og anses fortrinsvis skikkede til at være censorer i de forskjellige fag, indsender formanden til kirke-departementet forslag til det fornødne antal censorer. Forslaget bør led-

sages af de nævnte fortegnelser. Der bør sørges for, at det størst mulige antal skoler i samme fag censureres af samme censor.

- § 4. Censuren for de skriftlige prøver foregaar paa følgende maade: Skolerne deles i 2 grupper; de norske stile censureres af 2 censorer og læreren, de øvrige skriftlige besvarelser af 1 censor og læreren. Censorerne i hvert fag konfererer paa forhaand om maalestocken; i tilfælde af uenighed mellem censor og lærer tilkaldes censor fra den anden gruppe til deltagelse i en fælles censur.
- § 5. Examenskommissionen besørger ved dens formand udarbejdet examenstabel for skolernes mundtlige prøver.
- § 6. Examenskommissionen indsender gjennem sin formand til kirke departementet en indberetning om examens udfald, ledsaget af de oplysninger og bemærkninger, hvortil sagen maatte give anledning.

Uddrag af skolereglerne.

De, som indmelder sine børn i skolen, vedtager derved for sit vedkommende de i skolen gjældende regler, blandt hvilke særlig merkes følgende:

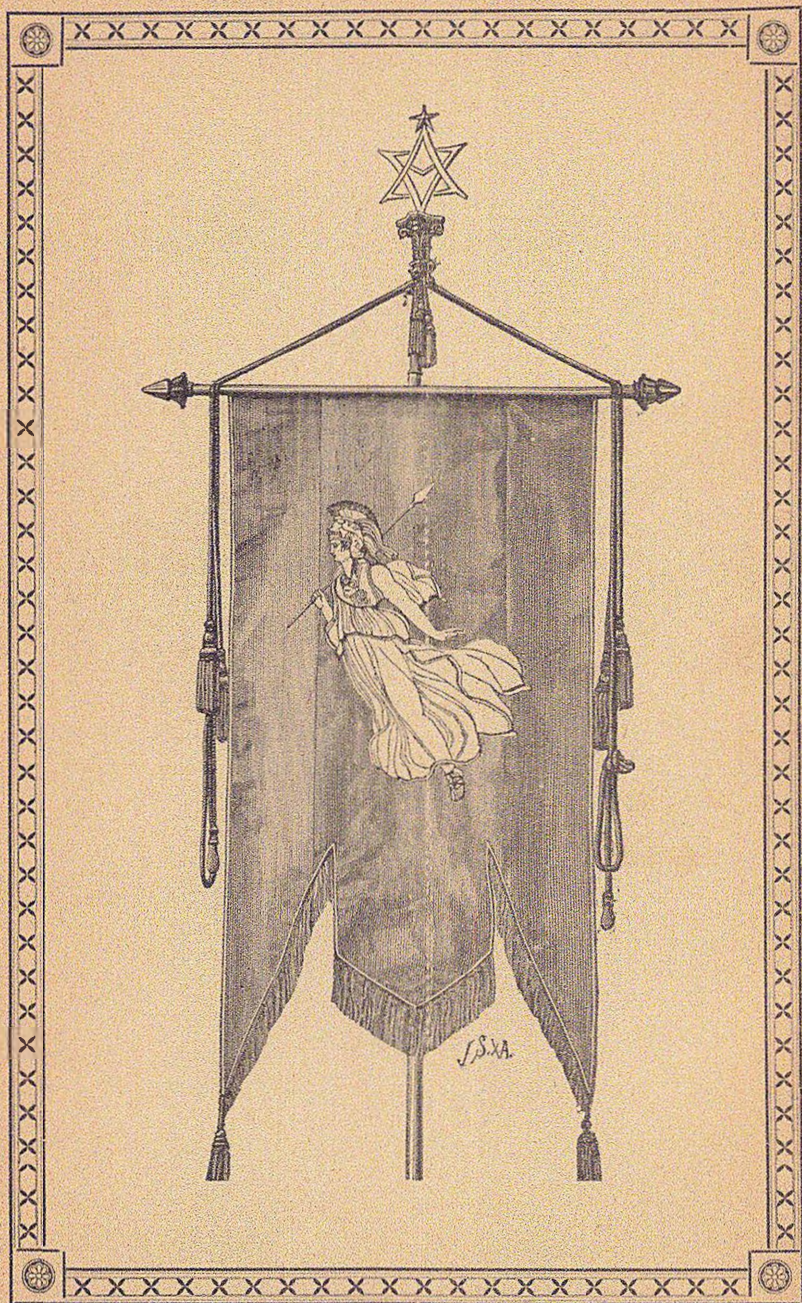
1. **Skolepenge** beregnes fra begyndelsen af den maaned, hvori en discipel kommer ind i skolen, til slutningen af den maaned, hvori han gaar ud; de betales forskudsvis den første læsedag i hver maaned efter tilsigelse i klasserne dagen forud.
2. For **udmeldelse** gjælder en frist af to maaneder; der betales altsaa skolepenge helt ud for to maaneder foruden den, hvori udmeldelsen sker.
3. Disciple, hvis forældre ikke bor her i byen, maa anbringes hos personer, som kan skaffe dem et passende hjem og i forældrenes sted være deres **foresatte**.
4. Naar en discipel ved sygdom er hindret fra at møde paa

skolen, maa der snarest muligt sendes skriftlig anmeldelse derom fra hans foresatte. Udenfor sygdomstilfælde maa disciplene ikke udeblive nogen dag eller time fra skolens undervisning uden forud indhentet **samtykke af bestyrelsen.*)**

5. Skolens disciple maa ikke røge tobak paa byens gader eller pladse eller andre offentlige steder; heller ikke maa de besøge kafeer eller restaurationer, medmindre de er i følge med forældre eller foresatte eller andre paa disses vegne. Dersom disciple af skolen ønsker at danne foreninger sig imellem eller at være medlemmer af andre selskabelige foreninger, maa de dertil have bestyrelsens samtykke. De maa ikke uden bestyrelsens tilladelse paa nogen maade optræde offentlig (f. eks. ved dramatiske forestillinger, koncerter, turnfester m. m.).

*) Dersom en discipel paa grund af tvingende omstændigheder har maattet forsømme, uden at det har været muligt forud at give skolen underretning og indhente dens samtykke, da maa der i den meddelelse, som bagefter indsendes, ikke blot gjøres rede for forsømmelsens grund, men ogsaa for grunden til, at skolens samtykke ikke itide kunde indhentes. (En nærmere begrundelse af disse regler er givet i en i sin tid omdelt fælles-udtalelse fra bestyrerne af Kristiania borgerskole, Nissens skole, Aars og Voss's skole og Gjertsens skole, dateret 19de december 1872).

Trykt i H. Tangens Bogtrykkeri.